

KATONA MIHÁLY NÉMETORSZÁGI
UTINAPLÓJA

1805 - 1806.

Katona Mihály már huszonhatéves volt, midőn 1805 augusztus 18-án utnak indult, hogy tudományos kiképzését valamelyik német egyetemi diplomával megkoszorozza. Németország volt a világ praeceptora; aki tudományos pályán óhajtott működni, annak illett világot látni s legalább egy semestert német egyetemen tölteni.

Katona Mihály pályáját már eleve kijelölte a sors. Református papi családból származott, sárospataki tradíciókkal. Családi s nevelési körülményeiből magától adódott, hogy ő is lelkész és tanár legyen. Sárospatakon tanult és mielőtt Németországba ment, Sárospatakon is tanított. Miután a gimnázium első osztályának megfelelő grammatista osztályától vizsga után ünnepélyesen és meghatottan elbucszott, néhány heti vakációra hazament Sajó-Szent-Péterre, majd onnan Budára s tovább Bécsbe, melynek csudáit ugyancsak megbámulta. Naiv gyönyörűséggel szemlélte a Physikalien- és Kunst-Kabinet ördögös masináit, a Schatz-Kammerben elmerengve megállt Bocskai aranykoronája előtt, megbámulta Bécs templomait, muzeumait, könyvtarát, kórházait, a siketnéma intézetet és a bolondok házat. Jól ismert intézmények, aki Bécsbe megy, ma is megnézi őket; sok minden megváltozott ott Katona Mihály óta, de csak részletekben, a szempontok hangsúlyában; a szervezet, a gondolat, változatlanul az, melyet Katona Mihály is látott.

Bécsből Prágán és Drezdán át vitt az utja. A híres városok nevezetességeit megtekintette s benyomásairól naplójában számot ad. Lelkiismeretesen megnézte mindazt, amit ma a Baedeker a jól nevelt utazónak figyelmébe ajánl.

Lipcsébe a híres vásár idején érkezett. Megállapítja, hogy "itt még a kofák is könyvet olvasnak".

Majdnem kéthónapi ut után, október 11-én rendeltetési helyére, Jenába érkezett. Beiratkozik az egyetem theológiai fakultásán, de hallgat astronomiát, philológiát, historiát, anatómiát is, - az univerzális tudás hozzátartozott theológiai tanulmányaihoz. A legnagyobb érdeklődéssel Prof. Ulrich anthropológiai philosophiai előadásai elé tekintett, melyek meghallgatására a nagy Wieland is átjött néha Weimarból. De Katona Mihály csalódott Ulrichban. Nehezen szenvedte igaz német "prü-grüblerey"-ét,

fantáziáját sokkal inkább ragadta meg Gall divatos koponyatana, mely a koponya alkataból az egyén multjára és jövőjére olyasféle éleselméjű következtetéseket vont, mint a chiromantia a tenyérből, vagy a grafologia a kézírásból. S a száraz Ulrich ép ezt az érdekes Gall-féle elméletet boncolgatta rosszaló ellenérvekkel.

Egy másik tanára sem nyerte meg sehogysen Katona tetszését: Hegel. Egyetlen mondattal emlékszik meg róla: "Historia Philosophiát tanított felette rossz Vortrággal..." Szembe állítja vele Heiligenstádt (van-e ki ma e nevet ismeri?) derekas előadásait.

Katona még idejében elkészítette a disszertációját s megszerezte a diplomát, mert apja hirtelen halála miatt abba kellett hagynia tanulmányait. De hazafelé utaztában még egyszer alaposan körülnézett Németországban. Mozgalmas korszak volt. Találkozott Napoleon győztes csapataival s fitymáló megjegyzései vannak a porosz lovasságról. Goethe városában, Weimarban, hol ismételten járt, látta a látogatóba jött orosz császárt. Ditendorfba a Herrenhuterek intézménye vonzotta. De a legnagyobb hatást a schnepfenthali Salzmann-internátus tette rá.

1806 május 13-án Passauban lezárja az utinaplót. Innen a legközelebbi stáció ismét Bécs és az ismert helyek.

Élete további folyását Szinnyeiből ismerjük (Magyar Irók V. 1216-1217). 1806-1808-ban ismét gimnáziumi tanár Sárospatakon, 1808-ban Bezzéte község lelkészének választotta, majd 1816-ban Jánosi s 1823-ban apja egykori parókiáját nyeri el Sajó-Szent-Péteren. Mint esperes és Gömör Kis Hont megye táblabírája halt meg 1842-ben. Szinnyi hét apró munkáját ismerteti, csupa halotti beszéd az 1812-től 1834-ig terjedő időből, melyek keretében egy-egy problémáról elmélkedett, mint az ember rendeltetéséről, lelki tanítók hivatásáról, a világi jóról és a keresztyéni virtusról, a nagy Kormányzónak címeréről stb.

Fiáról, Katona Gerzson Géza orvos- és sebészdoktorról is találunk adatokat Szinnyeieinél (V. 1187). Sajó-Szent-Péteren született s 1839-ben mint gyakorló orvos telepedett le szülővárosában. Számos cikkel gyarapította orvosi szakirodalmunkat.

Katona Mihály leánya, Zsuzsanna, férjhez ment Kérészy Mihályhoz. Az 1835 jul. 17-én született unoka, Kérészy István, sárospataki ev. ref. főgimnáziumi tanár, nagyapja hajlamait örökölte. A tanulmányait német, francia és svájci egyetemeken végezte s azután a classica philologia terén fejtett ki érdemes munkásságot. (Szinnyi VI. 72-73.).

E tudósgeneráció ma élő tagja Kérészy Zoltán dr., a pécsi Erzsébet Tudományegyetem professora. Az O szives engedélyével közöljük dédapja utinaplóját. A negyedretü kétkoritéku füzet 116 számozatlan lapján, sűrű sorokban, jól olvasható írással közli a tapasztalatait. Erdemes velük megismerkedni a tárgyuknál fogva is, de a szerző személye miatt is, ki a maga egyéni meglátása szerint tanuskodik kora nevezetességeiről, melyek még ma is nevezetesek.

Íme a napló:

"Et haec olim meminisse iuvabit."

Születtem 1780-ban 4-ik Sept. Bánhorvátonn. - Első Tanítóm volt itt T. Marosi András Ur. Ezután T. Kádár Pál Ur, a' ki engemet igen jól initiált. - 1790-ben Majusban mentem Patakra Grammatistának. Publicus Praeceptorom volt Examenig T. Vitarius Ur. Privatus Praeceptorul pedig T. Váczi István Uram választatott a' ki engem az alsó Classisokon keresztül a' leg-nagyobb szorgalmatossággal, és hűséggel tanított; és róla soha el nem felejtkezem. Aratási Examen után Publ. Praeceptorommá lett T. Halászi Péter Ur. - A' Syntaxisban két Publ. Praeceptoraim voltak: T. Kapczi István, és Szabó András Urak. Ennek az utolsóknak igen sokat köszönök. - A' Rhetoricában is két Publ. Praeceptoraim voltak: T. Aszalai András, és B. Nagy József Urak. - A' Poësisban T. Juhász András Ur tanított elő-menetelesen és a' leg-nagyobb nyájjassággal. - A' Logicában Publ. Praeceptorom volt T. Vadnai József Ur.

1796-ban Juliusban a' Deákok közzé subscribáltam. Ugyan azon esztendőben Septemberben Körösre Tiszt. Fodor Gerson Bátyám Uramhoz mentem, és esztendeig ott tanultam Geografiát, Metaphysicát, és az ujjabb Historiát. Nekem a' "Körösi lakás nagy hasznomra volt. - 1797-ben Juliusban vissza kísért engem a' Hazámba T. Fodor Gerson Bátyám Uram, feleségestől. Ugyan ezen esztendőben 1-ső Sept. vissza mentem Patakra 2-dik esztendő Deáknak és Doktor Tóth Mihály Ur, szüretig, Kosztot és Szállást ingyen adott. - Novemberben Fő Tiszt. Superatendens Ory Fülep Gábor és Prof. Szabó Dávid Ur' Recomendatiojokból Tek. Bernáth László Ur' fija Ferencz mellé választattam Praeceptor-nak, a' kivel 1799-be 15-ik Sept. Lőtsére mentem Német Nyelvet tanulni. Még Dadáról Tek. Kolosy László Ur' is mellém adta Szikszai György nostoha fiát. - Bernáth Ferencz az ugy nevezett Primába járt. Szikszai György pedig a' Secundába vagy Rhetoricába. - Lőtsén ez időben ezek a' Professorok voltak: Rector Liedemann Márton, a' ki engem a' Mtgos Fő Curator Urnak is bé-adott, hogy két Tanítványomat az Oskolába való járástól Szüléik meg-edjezésekkel azért fogtam el, hogy a' Német Nyelvet annál tökéletesebben meg-tanulják - Fuchs Samuel, Toperczel Sámuel. A' Grammatisták Tanítója Schmögher Mihály initiált bennünket a' Német Nyelvbe; azután Osterlamm Urhoz jártunk, a' ki az esztendő vége fele Francia Orákat is adott. - Szállásonn voltunk Zenovitz Sámuel Leányok Tanítójánál. Ez igen jó, és alkalmas edj ember volt. Igen sokat köszönök én ennek a' Német beszéd-be tett előmenetelemre nézve. - Ez igen jó módon tanítja Leány Tanítványait. Edj Examenjén voltam, és nem győztem eléggé csudálni, mennyire vitte Tanítványait a' Geografia, Historia, és a' Természet-tudomány tudásába-a' szép írásba. Az idő alatt, mig Lőtsén voltam, ezek voltak Patakról: Mokri Benjamin, Szatthmári Sámuel, Major József, Domján György, Dapsi Rafaél, Kató Ferencz és Olasz László Urak. Debreczenből: Bajnóczi János, Kuti és Csanádi Urak. - Télben, szánkán ki mentem T. Osterlamm, és Bajnóczi János Urakkal edjűtt, edj Márkusfalván tul-lévő Joannisstohl nevű rézbányába. Engemet Bajnóczi Jánossal edjűtt fel-öltöztettek a' bányászok edj zöld munda'ba 's ugy ereszkedtünk le a' mélységbe. Oda le láttunk edj irtóztató nagy Hydraulica Machinát, mellyet edj Lőtséi hires Geometra Probstner Ur készítettett. - Ekkor télen meg látogattam Dapsi Rafaél és Olasz László Urral a' Késmárkiakat is Szánkán és ott Deli Abrahám Barátommal vigan voltunk. Késmárk Csinosabb és tisztább Város Lőtsénél. - Meg-néztük a' Tököli Várát. - fel mentünk a' Város közepén lévő magas Toronyba, 's onnan bámulva csudáltuk az irtóztató havas Karpatus. - 1800-ba Augustusba, ki mentem Tanítványimmal és a' Gazdammal, 's Gazdasszonyommal edj Lőtséhez valami 1 1/2 mföldnyire lévő Baldovetz nevű Fördőbe itt meg-lehető savanyu viz van. Itt mulattunk edj hétig. Ettől a' fördőtől nem messze van a' Kirchdorfi, vagy Szepes-várallyai Kaptalan, és edj magas hegyenn épült régi vár. Ezeket meg-néztem. - Szikszai György Tanítványom beteg lévén, Dr. Generschich javaslására el mentünk edj Schwefelbaad nevű fördőbe. Ennek a' fördő Vizének a' Szaga, olyan mint a' Záptolyásé. Ezt némelly betegek isszák is.

Lőtsén nevezetes épület a' Piatzon levő Catholicusok nagy Temploma. Itt fekszik a' régi hires Turzó familia. Monumentumok veress márványból van, és mindenikre edj edj ember természeti nagyságában pántzélosan ki van faragva. Ebben a' templomban fekszik Nepomuck is edj üveg koporsóban.- A' Rathshaus, és a' nagy kapunál levő klastrom.- Lőtsének kies fekvése van. Az ugy nevezett Schiessplatzon igen szép sétálás esik.

1800-ba September vége fele jött fel értünk Lőtsére Tek. Kolosi Laszló Ur, és Eperjesen, 's Kassan esett keresztül mennünk. Eperjes igen csinos Város. Itt háltunk. Más Nap délben Kassán ebédeltünk a' Sas nevű pompás Vendégfogadóban két két huszasért uri módonn.- Meg-néztem Kassán az Ersébeth Királyné régi tziradás Templomát, 's annak a' Bécsi Sz. István Tornya formájára épült tornyát;- az Ellinger és Landerer Typografiáját 's Lesekabinétját.- A' Várost a' Tšermely pataka futja végig,- és a' nagy Templomot be Szigeteli. A' Jesuiták két Tornyu Temploma, a' Kamara, és Kaszárnya szép épület Kassán. Szép kertje van a' Városon kívül Fischernek, a' mellyben sok Lusthausok, és mindenféle Accommodatiók vannak. Igen szép az itt estvénként tartatni szokott török muzsika. E' mellett a' Kert mellett van edj fürdő hely is mellyben sok különös deszka szobák vannak. E' mellett foly el a' Hernád vize is. Zomborra érvén, Tek. Bernáth Laszló Urnak hagytam edj Levelet (mivel otthon nem volt) mellyben a' fiától lehető meg-válásomat jelentettem, mint-hogy a' gyermek nem jó maga viseletű volt, és az én körülötte való fáradozásom is csekélyen jutalmaztatott meg. Innen Szüleim látogatásokra mentem, 's náluk mulatván edj darabig vissza tértem Zomborra, de Bernáth Urat ekkor sem találtam oda haza.- Meg-jelentvén Tek. Kolosy Urnak Zomboron való létemet, érettem Kotsiját el küldötte, és Dadára ki-vitetett. Ott töltöttem a' Szüretet, és megkért az Ur hogy ha a' Bernáth Ur fia mellett meg-maradni kedvem nints, legyek a' fia mellett Praeceptor. En magamat ajánlottam.- Azután Dadáról Zomborra mentem, hogy Bernáth Urttól meg-válljak. Ez az Ur továbbra is nagyon marasztott engemet; de már én a' tőle való el-válásra magamat tökéletesen meg-határoztam; mellyet azzal truttzolt meg, hogy arra az esztendőre a' fia tanitásaért semmit sem adott.

Azomban nem maradhattam én esztendőnél tovább Szikszai György mellett is; mert 1801-be Examen alkalmatosságával Tek. Ragályi Gedeon Ur Gömör Vgyē Viczeispánnya, meg-kért, hogy álljak a' Fia mellé Praeceptornak. En ezt a' kérést sok tekintetben parancsolat gyanánt vettem. A' nevezett Ur, Fiával, Ferenczel négy esztendőig tartott lakásom nagy terhemre volt nékem; azomban fáradozásomat nem több, hanem 30 Rftal jutalmaztatta esztendőnként.

1802-be Aratási 1-or Supplicans voltam a' Debreczeni Spártánn. 2-or volt Tokaji István. Ebből a' Supplicatióból 50 Rf. hasznom volt. Debreczenben Prof. Budai Esaiás Ur edj Literaria Historiával meg-ajándékozott.

1803-ba Examen Convocator voltam Debreczenben Domján György kedves Barátommal.- Itt a' Deákok a' leg-nagyobb szivességgel, uri módon tractáltak bennünket.- A' Senior volt T. Deáki Ur; a' Contra sinba /a' kinél én szálva voltam/ Lente Ur volt.- El mentünk a' Tiszt. Predikátor, és Professor Urak látogatásokra.- A' Predikátorok ezek voltak: T. T. Benedek, Pál, Szikszai, Földvári, és Diószegi Urak.- A' Professor Urak: T. T. Szilágyi Gábor /a' kinek ebédjén is voltunk/ Budai Esaiás Sarvári, és Széplaky Urak.- Praelectiójokon is voltunk.- Szilágyi Ur Štosch szerint tanította a' Theológiát és mindég olvasta; Budai Ur Homerust exegetice magyarázta; Sarváry Ur Dioptricát tanított, de úgy láttott nem egész promtitudóval; Széplaky Ur Magyar Ország Statisticáját tanította írásból.- Debreczenből vissza térvén, én Bösörményben predikállottam. Itt esmerkedtem meg a' hires Csokonaival.- Bösörménynek ekkor három nagy Erdemű Predikatora volt: Fő Tiszt. Superattendens Vetsei Ur; T. Kotsi Ur, a' ki az előtt Debreczeni Professor volt; T. Nagy István Ur.- Nánáson találtunk edj a' maga esztelensége miatt nyomorgó Sas János nevű Professort. En tsudalkoztam rajta, hogy nevelőnek, és Tanító nak ilyen embert meg-tehetnek. Ez Diószegi Kis-pap volt; és a'

Kathedrából - az akkori franczia világban a' szabadságról többet beszélt mint kellett volna. ennél fogva hivatalától Cassáltatott, és a' Nagy Váradai fogságban is tartatott. Még akkor sem volt neki szabad katedrába menni mikor nála voltam.-

1803-ba 18-ik July Examen Alkalmatosságával, edj Deputatio által Conjugisták Praeceptorának választattam. Eltöltvén ebben a' Classisban edj esztendő, a' Mtgos Fő Curator Ur, és Tanítványim Szüléi nagy meg-elégedésekre Exament adtam Tanítványimmal. Ezután az Examen után, Tiszt. Szöke Ferencz Ur különösen meg-hivott Rimaszombatba Rectornak, de ezt a' hivatalt el-nem fogadtam.

1804-be 1-ő Sept. által mentem Tanítványimmal a' Grammatica Classisba, és ezt is esztendeig Tanítványim szép elő-menetelekkel tanítottam.

1805-be 7-ik Febr. lettem Primarius. Előbb kellett volna ugyan a' Censurát meg-adni, hanem abban a' szerencsétlen Senior Miskólczi Mihály 2-ik febr. estvéjén történt példa nélkül való halála vetett akadályt. Ugyan ebben az esztendőben 15-ik July adtam Exament Grammatista Tanítványimmal, a' kiknek feleletjekben tellyes meg-elégedést találtak mindenek. Az Examennek vége lévén, a' Cantus Praesesem Görgéi József Ur a' Classisban Cantor Tanítványimmal el-butsuztatott. En az éneklés alatt több kedves Tanítványimmal edjött zokogva sírtam, és igen nehezen esett a' tőlök való el-válasom. Jármí Dienes edj leg-jobb és leg-kevesebb Tanítványom edj deák Dictiót mondott. Nem különben Jármí László kedves Tanítványom is. Szentes Lajos pedig, a' ki csak ugyan e' végre készített edj butszó irást, azt, minthogy igen el-keseredett, el-nem mondhatta. Ezek után az Ur nevébe el-botsátottam kedves volt Tanítványomat. 17-ik July a' Mtgos Fő Curator Ur, és a' Fő Tiszt. Superattendens Ur a' Testimonium mellé tett recommendatiót ki-adták.- A' következő esztendőre is azt akarta ugyan a' Mtgos Fő Curator, és Tanítványim Szüléi hogy a' Syntaxisba is mennek által Tanítványimmal; de minthogy már el-tökélt szándékom volt iskolai Cursusomnak véget vetni, és Akadémiákra menni, a' Mtgos Fő Curator Urnak, ezt a' felőlem való jó vélekedését, s rólam való gondoskodását meg-köszönnvén az ajánlást el-nem fogadtam.- 19-ik July ki-indultam Patakról, és a' Hazámban mulattam négy hétig.- 18-ik Aug. ki-indultam a' Hazából, előbb kedves Szüléimtől butsut vévén.- Nehezen esett hogy az édes Atyámat beteg ágyában kellett hagynom.- Az Edes Anyám Kállóig elkísért; (mert edj oda való Szekéren akartam menni Pestig) de ezen tsak Miskóltzig mehettem, a' Lovak gyengesége és a' rossz ut miatt.- Edj Furfányost fogadtam osztán Miskóltzon 7 Rf 40 x. a' kinek igen meg-terhelt szekere lévén, hat nap alatt értem be Pestre. Igen keserves utam volt ez nekem. Az esső minden nap vert, és ugy kellett vizesen a' pusztákon kihuzni az éjtszakát.- 24-ik Aug.- 'be érvén Pestre, a' Vendég fogadók, a' Vásárosok által mind el-voltak már foglalva; és a' Griff nevű Vendég fogadónál lévő Kortsmáros sok kéresemre adott a' maga szobájában quartélyt.- 25-ik Aug.' mindjárt az Agens Urat kerestem fel Budán, meg kérdvén vallyon a' passusom ki jött e' már? Ambár 8-ik Aug. adta be a' Consiliumnak, még is két hétre biztatott a' ki jövetelével, és azt javasolta, hogy Posonyban várjam meg. Az Agens Urttól menttem a' Fő Tiszt. Superattendens, és Tiszt. Tóth Andras Ur szállásokra, minthogy ezen utolsó Tiszt. Ur meg-kért hogy edjnehány pár forintot Bétsbe, és Jénába bizonyos Urak számára vegyek kezemhez.- Ekkor el-mentem a' Tiszt. Batori Gábor Ur predikálására is. Sok Urak voltak rajta jelen, minthogy akkor Vasár is volt, és a' Nyoltz Superattendentiának Conferentziája, akkor tartott. A' Textusa volt: 119:71. Igen derék munkát mondott. Szeret a' régi profanus deák írkból czitálni.- Pestenn öszve találkoztam Szüts Daniel, Olasz László (Supplicans) Palótzai László, Farkas Andras Urakkal. Olasz László Urral meg-néztük Budán a' Palatinus vagy inkább a' meg-holt Felesége Pawlowna Szobáit. Ezek le irhatatlan szépségű és decoratióju szobák voltak. Különösen meg-jegyezni valók pedig, a' Tántzó Szála, a' Gesellschafts Zimmer az Anzugszimmer, a' Sätorszoba. Ezekben a' szobákba portzellán aranyozott kályhákat, arannyal igen gazdagon és szépen ki varrott ka-

napékat, Székeket, drága ezüst arany, chinai portzellán edényeket egész ezüst jó nagyságu asztalt, drága kövekből álló Collectiót, filegrán munkákat a' fődönn álló nagy Tükröket, gyönyörű órákat s.t. e lehet látni. Az épület tetejében van az Observatorium 's abban a' jó készülétek. Itt van edj Windrose (tályék rózsa) és azon edj mutató melly a' Szelek neveire mutat, a' szerént a' mint a' szél fu.- A Várban van a' Theatrom, mellyről azt mondják, hogy a' benne jádszó személyek nem sokat engednek a' Bétsieknek.

25-ik Aug. Budán az Arony Hajó nevü Vendégfogadóban meg fogadtam edj Posonyi Landkotsist tsak ugyan Posonyig 13 Rft.- 26-ik Aug. 11 órakor kiindultam Budáról, edj Pesti és edj Komáromi Patrikarius társaságában, a' kik igen emberséges Urak voltak. Vólt velek Ménesi és Tokaji Ausbruck, és rosolis, a' mellyből engem tractáltak. Budától Posonyig ezekenn a' helyekenn mentünk keresztül: Veresvár. Itt ebédeltünk, Csaba, Lendvár itt háltunk. Más Nap 27-ik Aug. Dorog, Tát, Neudorf, Piszke itt ebédeltünk. Meg-néztem a' Márvány faragók műhelyét, Neszmely. itt edj messzely bort 10 Frért ittam, és olyan vólt mint a' hegy allyai mászás. Van Márványa, Almás ennek is sok márványa van, és sok szölleje, Szöny itt háltunk, igen szép Vendég fogadóban, a' hol edj Frantzia és Olasz utas gyönyörűen musikáltak és énekeltek edj Violino d'amour musikánn. Más nap reggel 28-ik Aug. által mentünk Komaromnál a' repülő hidonn a' dunán de a' Városba nem ment a' Landkotsis. én pedig nagyon szerettem vólna tapasztalni Komáromot. A' mint láttam nagy és csinos Város. 9. Tornyot számláltam meg benne. Felette sok hajót készítettek mellette a' Duna parton. Komaromtól mentünk a' Csaló-közön Tamyba. itt ebédeltünk, Lak, Ekets, Nyarasd, Vásárut. itt háltunk. Más Nap 29-ik Aug. értük Szerdahelyt, a' melly szép mező Város Szászt, itt ebédeltünk, Luibergsburg, innen már jól meg-láttzott a' Posonyi Vár, Bruck, Posony a' hová estveli 6. órakor értünk. Budától Posonyig a' leg-jobb csinált ut van. A' Vendégfogadók mind szép épületek, és jó Accomodatio van benne. Posonyba be-érvén, szállottam a' Candidatusok quartélyára, Wölfel Josefhez, a' ki épen ekkor feküdt halva, és mas nap a' nálla lévő Magyarok is meg-tették néki az utolsó tisztességet.- Posonyban találtam Bodolai István, Falusi Mihály és János, 's négy Debreczeni Atyafiakat. Én tsak Négy Napot töltöttem Wölfel Jósefnél, mivel nem vólt ekkor alkalmas helye, azomban nékem darab ideig kellett a' passus után várakoznom, 's hogy ezt az időt is hasznosan töltsem, a' Michaëls Gassen bérleltem, ki edj szobát.- Posony szebb Város Pestnél, és a' leg-kiesebb fekvése van. Akarmerre megyen az ember, mindenütt a' gyönyörű sétáló helyeket találja. A' Repülő hidon által, találni az Aut, mellyet sokan meg-látogatnak, Napjába. Ebben az Áuban van edj Török Bég temető Sirja; A' fejénél a' Koporsó kö edjik oldalára török epitaphium és edj turban vagy süveg három bokkrétával van mettzve; a' másik oldalán pedig ez olvastatik: Ruhe. staatt der Mehmet Beg Czerich; gestorben 15 Nov. 1489. Seinem Andenken gewidmet va Braunecker.- A' Duna edj Agánal van a' Mühlau, ezt még többen meg-keresik mint az Aut. Posonyinak a' színét leg-inkább a' Promenadon melly belől a' Városon szép gesztenye fákból van ültetve, a' Duna parton a' repülő hidnál, és az említett két Áuban lehet látni a' szép estvékenn. Sok szép épületek vannak itt: Az Ország háza, a' Battyanié, Grassalkovitsé, Pálfié, Szaparié.- A' Templomok közt leg nevezetesebb a' Sz. Márton Temploma, mellyben a' Királyt koronázni szokták. Ez igen régi Templom, de azért csinos. Sok nagy emberek fekszenek itt, a' kiknek Monumentumok veress Márványból a' Templom falába van tsinálva. Illyenek: Pázmán Péter, Kollonits, Szechenyi, Lippai és edj Saxoniai fejedelem, 's a' Palfiak. Sok ajándék ezüst kezek, lábak, sziveksat.vannak ebben a' templomban üveg táblák alatt.- Az óltár igen egygyü. A' tetején van edj Arany Korona, a' közepén edj valósággal fényleni tettző Sugáros Nap. Az Asztalonn a' Szentség.- A' Város mellett edj magossan fel-emelkedett hegyen van a' Vár. ebben ez előtt a' Kis-Papok laktak. Most pedig Katonákszállitódtak bele. Gyönyörűséges körül nézés esik ebből a' Várból az Austriai vidékekre, és a' hegy oldalán hosszan el-nyuló szőlő hegyekre, a' dunára. A' Korona, az Austria felé lévő edjik

Tornyában tartatott ennek a Várnak. - A Vár oldalát Sidó és szabad személyek lakják. - A Duna parton edj kis halmonn, a repülő hidhoz közel van a Königsberg kö kerítéssel körül véve. Ezenn Vág a Király a Világ négy részire. - A Városhoz fél órányira van edj Calvaria; a mellyre mig fel-megyén az ember, látja alól először a Jesust mikor az Annyától butszúzik, azután fellyebb mikor könyörög, tovább mikor a Keresztet a hátán viszi, leg-felül fel-feszítve a két tólvajjal. E mellett van edj tsudallatos Gruppéban eltemetve. Ezeket bámulás nélkül nem lehet nézni. - Fél órányi távolságra van a Várostól a Duna edj ágánn a Battyáni tengeri gallya formára épült hajója. - Ezt a diéta alkalmatosságával Posony alá szokták vonni, és bálózna benne. - Igen pompás készületű hajó ez. - Edj szobába az ember, olyan tükrök közé állittatik, hogy az ember magát hatvannégyszer látja. Ezek felett a tükrök felett van edj Török Musika, melly magaban jádszik. - A középen van edj más szoba, mellyben igen sok tükrök, és lusterek vannak. Ezeknek a tükröknek neki menne az ember, és azt gondolná, hogy más szobába mehet, ha előtte valami akadály épen azért nem volna téve. Ebben a Szobában van edj Camera obscura, és edj fából mesterségesen öszve tsinált hajó forma Machina, melly a földön, a rajta lévő pondus által magától megyén. - Az utolsó Szobában mikor a végső tükörbe néz az ember, úgy tettezik, mintha még azontúl felette sokkal tovább mehetne. - A Kertek közt mellyek a Város körül nagy számmal vannak, nevezetes: a Pálfi Kertje, mellyben szép mulató helyek, és külömb külömbféle tractamentek vannak. Itt Szoktak tartatni a Bálók. - Sokkal szebb ennél a Primás kertje. Ebben a fenyőfák, külömb külömbféle formára, Corus, Cylinder, és egyéb polygona formákra vannak nyirve, és gyönyörű allét formálnak. Temérdek sok czitromot és narantsot lehet itt látni. edj kis Kotsról hat szép czitrom nőtt ki, mellyel a Diétán a Király asztalánál fog kedveskedni a kertész. - A Freibhausba igen ritka és idegen plántákat láttam. Vólt itt Vanilia, Ananas, még pedig érett gyümöltsel, Colocasia, CzukkorNád, Kávéfa, pamutfa, Aloes. - Különös még a Braunekek Chinai Kertje. ebben mind idegen planták vannak, és igen kevés van a földbe ültetve, hanem edényekben. A Kert Contignatiós. ebben a Kertben edj zöld Kádban Arany-piszrangot is tartanak. - Szép az Erdődy kertje is. - A Lutheranusok Templomában épen akkor vóltam, mikor a Superattendens Crudi edj Papot szentelt fel. - Vóltam edj Plebanos predikáttziójánn is. ez olyan derekasson beszélt, hogy predikáttzióját akármelly protestans Templomban is el lehetne mondani. - Posonyban lett tizenedj napi mulatásom után ki-indultam Béts felé 9-ik Septemberben, Diligencon, előre le-tévén a Postának 3 Rftot. - A Passusom erre az időre sem érkezett meg Budáról, hanem annak Bétsbe Posonyból való elküldését Postán T. Farkas András Urra biztam. Két Asszony, edj Leány, és edj Capucinus társaságabann utaztam Bétsig Bodolai István Urral Bétsig. Ez a Leány tartotta tréfa-val az úti Companiát, és kivált a Capucinussal sokat évődött. Posonytól edj órányi távolságra érttük Wolfsthalt mellynek fele része már Austriában van. Itt van a Mauth. - A Fehér Személyeket megmotózták, mi tőlünk pedig tsak azt kérdezték, nem viszünk é tiltott portékát? - Hainburgot é szép Városotska. A Kapuja mellett van edj nagy golyóbis kö, mellyet oda a Bétsi-fegyverház udvarán lévő igen nagy vas-rud agyuból löttek a Törökök. - Petronella. - Regensbrunn. Itt ebédeltünk, és a mit még seholsen tselekedtek, edj középszerű ebédért 1 Rf 4 xrt vettek. - Elend. - Fischement. itt a Torony tetejében edj nagy aranyozott hal czimer van. - Schwechat szép Városotska. - Smiring. - Béts, a hova edj nap alatt 7 óraker értünk be Posonyból. A Lineánn meg-kérdezték tőlünk a Nevünket characterünket, és edj katona, a Landstrasse nevü Hostátonn a Mautig kísért, melly a belső Város Kapujánál van. Itt le-vették a Kofferünket, és kinyittatták, meg-nézték, ha nints é benne Contraband. A Mautos ember-séges ember módjára bánt velünk. A Mautról vitettük a Kofferünket a Magyarok régi quartélyába a Leopoldstadtba, a Nussdorf nevü Vendeg-fogadóba. Akkor vatsoráltak ott épen a Patakiak közzül: Szrog János, Szalai Sandor; a Debreczeniek közzül, Nagy István, Szondi, Kontz, Szobonya, és Balog Urak, de a kik Bétsnél tovább nem

Szándékoztak menni.- Más nap, nagy akadályomra volt az eső, a tapasztalásban, de mivel tisztább időt nem reménylhettem, hozzá fogtam a tapasztaláshoz, és ezek azok, amelyekkel experialtam Bétsben való 15 napi mulatásom alatt.

I, A' Sz. István Király Temploma. Ezt a' Templomot 1144-be kezdték építeni. Ez tsupa 4 szegeletű kövekből, külömb külömbféle tzirádákkal épült Templom. Teteje veress, zöld, és fejér cserepekből van. Ennek a' Templomnak a' hossza 342; a' szélessége 222; a' boltzatja 78 1/2 láb. Ennek a' templomnak a' közepén tsak úgy járkálnak az emberek keresztül, mint kívül.- Sok monumentumok vannak benne. Itt tartatnak az Austriai házból megholt Fejedelmek és Asszonyok belső részek.- Kívül a' Templomonn a' sok Monumentumok közt nevezetes a' Kapisztranus Katedrája, mellyben predikállott 1451-be. Maga is ki van a' Katedra felett kőből faragva; a' kezében edj nagy czin Zászlót tart; körülötte a' hadra menő Katonák.- Ennek iszonyu magos tornyába is fel-mentem, hogy a' Várost Hostatjával edjütt annál jobban fel-vehessem. Ennél a' Toronymál nintsen magossabb edj is a' Strassburgi Westmünsterit ki vévén. Pyramis formára van épülve, és kövekből, rósákkal, koszorúkkal, 's egyéb czirádákkal van körül fonva. Magossága 434 1/2 láb.- 700 léptsónél több van benne a' tetejéig. Eszak felé hajlik.- Ebben a' Toronyban van négy apróbb harangokonn kívül edj 354 mását nyomó iszonyu harang. Ennek az úteje 13 mását nyom. Ezt 1-ső József 1711-be a' Törököktől elfoglalt ágyúkból öntette.- Az Óra Számjának a' nagysága 2 láb, az óra táblája 2 öl, 5 zoll, az óra mutató 1 öl és 4 zoll.- Ebben a' toronyban van edj Kuglizó hely is. Az ember edj fa mellé áll, balkézre néz, és hátra felé hajítja a' Kugli Golyobist. Nehéz benne találni. En még is negy pyramist ütöttem le. Az vezetőnek alól 6; felül is 6. garast kell fize+ni.

II, A' Carolus Boromeus Temploma. Leg-szebb Bétsben. Ezt VI-ik Károly Császár 1713. az ott uralkodott Pestis emlékezetére énitette. Olasz munka. Két Doriai Koszorús oszlop láttzik előtte. A' teteje gömbölyű réz. Belől a' leg-finomabb festést lehet látni benne.

III, A' Mausoleum vagy a' Királyok temető helye. Ez a' Kapucinusok Temploma alatt, edj hosszan nyúló üregben van. Edj szivesenn szolgáló Capucinus van ebben, gyertyával, és mindent örömetst megmond a' mi meg-jegyzeni való.- A' Koporsók többnyire rézből, czinből, ezüsből, vagy más compositióból vannak fára le rakva. En a' mellyeket meg-jegyzettem ezek: A' VI-ik Károlyé, a' Nagy Leopolde, és a' feleségéé Eleonoráé. 1-ső Mátyásé, III-ik és IV-ik Ferdinándé. Fixen a' Maria Theresia Hofmeistere. Carolus Josephus Trevisi Püspök a' Szive, és belső része a' Koporsója mellé urnába van téve. Ersébeth a' M Theresia Anya és VI-ik Károly felesége ezüst Koporsóban. 1-ső József nagy ezüst Koporsóban- II-ik József tsak réz Koporsóban, minden czirada nélkül. A' tetején edj réz Kereszt van ki verve. II-ik Leopold József Császár mellett. Ez is réz Koporsóban. Sándor Leopold Nádor Ispány. Ez is pusztaré z Koporsóban. Az 1-ső Ferentz magosra fel-emelt nagy ezüst cifra Koporsója. Ezt M. Theresia, tsináltatta meg-holt férjének, még pedig úgy hogy halála után, ugyan abban a' Koporsóban maga is Férje mellé tétessen.

Ezt a' Koporsót életeben sokszor meg-látogatta M. Theresia Férje halálával és gyakran ezt mondotta felette: Nem sokára veled fogok lakni. A' Koporsó 200 mása, és a' teteje vagy a' felülete tiszta ezüst; a' többi része pedig réz, és ezüst Compositio. Jobb kéz felől fekszik 1-ső Ferentz, bal kéz felől pedig M. Theresia és mind a' kettőnek feje felett edj nagy ezüst melly kép láttzik. A' M. Theresia felől való oldalán a' Koporsónak, Posony városa van ki verve, melly Magyar Országot abrázolja, és a' Königsberg a' honnan M. Theresia a' Világ négy részére vág. A' M. Theresia Leánya, a' maga arany portraitjat függesztette a' lába felől való végére a' Koporsónak 's illyen deák distichont irt ala:

Jungere cui nequeo Corpus, dulcissima Mater

Hanc Natae Moestam suscipito effigiem.

Itt fekszik még II-ik Józsefnek mind a' két felesége, és sok apró hertzegek. A' Barát Nyomtatásban akarja ezen régi sirmondást ki adni.

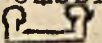

IV. A' Naturalien Kabinet a' Királyi residentiában. Itt minden féle állatok a' macok természeti formájokban láttathatnak, még pedig olyan környéken a' hol laknak. A' melly állatok előttem különösött tettettek ezek: A' Majmoknak minden nemei.- A' Papio Ursus, a' fehér Medve rettenetes állat.- Tigris pardus.- Felis Leo, iszonyú nagyságu 's edj Kutyát tapodott.- Bos taurus Urus,- Hyppopotamus ripatynos feketésbőrű nagy állat.- Giraffa igen szép és bámulást gerjesztő állat. A' mint a' nyakát fel-tartja, a' fejétől fogva a' lábaig 2 1/2 ölet teszen a' magossága.- Antilope Orix hegyes nagy két szarvú.- A' Teve a' fáját szoptatja.- Zebra.- Delphin fekete bőrű.- Edj más Kabinetba külömb külömbféle halakat, és csigákat láthatni. Itt van- nak a' Naturalis Historiára tartozó Könyvek is. Ennek a' Kabinetnek a' szomszedságában van edj szoba, de a' mellyben nem mindent ereszte- nek be. Itt lehet látni Hébének edj le-irhatatlan gyönyörűséges ele- vennek tettző képét, a' melly igen mesterségesen van tsinalva a' Ka- toptrica törvénye szerént. Tudniillik edj Szoba egészen meg van setétítve. A' Szoba edjik végére vaszonra van festve Hébé csupaszon; a' Kezében edj csészét tart, és meg hajolva abból itatja a' Jupiter Saját. Oldalról edj firhang mellett a' Képnél edj gyertya ég, melly azt homályosan meg világosítja. Ezzel a' festett képpel, által el- lenben van a' Szoba másik végében edj nagy tükör. A' meg-világosit- tatott Kép Sugárai arra verődnek. Az emberek pedig a' Szoba két öl- dalánál Sorjában állnak, és a' tükörben természeti eleven formábann láttzik a' lefestett Kép.- Más Szobába van a' Struttz hat tojásan ül- a' Casuar, Fekete-páva,- edj Csirkés tyuk, a' szemet dombon, mellette edj falusi Ház.- A' Galamb és a' fiai gally fészekben.- Fátzán,- Tet- rao.- Azután a' Sasok,- Hattyu- Fekete Gólya a' környékek nádas tó és zöldes vizbeli kövekenn állanak.- Flamingo edj embernyi magossá- gu.- Azután vannak a' harkály nemű Madarak: a' Szajkó, a' Paraditsom madár,- Krokodilus, Testudo Midas, rettenetes nagy állat. A' Kigyók közt, mellyek égett borban tartatnak leg-iszonyúbb a' Karoo Bocodum. Ugyan ezen épületben edj különös szobában vannak borspiritusbann külömb külömb idejű foetusok. Vannak 300, 400, 500 órai, két, három, négy, öt hólnapi asszony-foetusok.

V-ik Physicalien és Kunst Kabinet. Itt külömb külömbféle Ma- chinákat, és Mesterséges eszközöket, Modelleket s. t. e. bámulva lát- hatni.- Különös nevezetesen:

1, Edj Musikáló Orpheus. Ez edj fel-függetztett, tablára van tsinalva, és mikor musikál, a' körülötte levő gyalúk magoktól gyalúlnak; a' fúruk fúrnak, a' kotsik, és a' hajók mennek, a' Vad álla- tok és a' fák tántzólnak.

2, Edj az emberi Vér Circulatiójat elől adó hosszú tekervé- nyes üveg, mellybe veres spiritus van öntve

3, Edj vér thermometer, mellyet ha edj jó meleg vérű ember meg fog, szintugy buzog benne a' Spiritus.- A' formája illyen:

4, Viz-tisztító Machina. Ez Cylinder. Sróf jár bele. Alórul a' Kavatsot magába fel szedi, és a' belé öntött vizet meg-tisztítja.

5, Edj Spongyiás Kut. Ehez ném kell veder, hanem a' Spongyia melly Circulus formában, edj spargára, bizonyos távolságra van edj- máshoz kötözve, huzza fel a' vizet

6, Edj Cséplő Machina, és edj Kézi Malom, melly edj óra alatt 3. vékát öröl.

7, A' Császár paszamánt szövő Machinája.

8, Edj óra, a' mellynek a' mutatója könnyen forog, és akar- hogy forgatja az ember, még is oda megyen vissza a' hová kell.

9, Edj író réz eszköz. Embert a' elől, mellynek a' kezében penna van, előtte tenta, és papiros, és a' mit dictal neki az ember leírja. Ha kifogy a' pennájából a' tenta, veszen bele. Ezt edj Bécsi Knausz nevű ember tsinalta 1760-ba.

10, Edj Orgona, hegedü, Flanta, 's több musika hangot adó Fortepiano.

11, Edj iszonyú nagy Electrica Machina, sok Batteriakkal. Ez- zel edj ökröt is meg-lehet üttetni.

12, A' Párisi Telegraphus modelje rézből. Felül reá lámpások is vannak függesztve

13, Edj mesterséges Csont-Szem, mellynek minden részeit el lehet szedni, 's a'szem-boritékjait, a' pupillat, a' Szem lencsét szépen lehet látni.

14, Edj Csont fül. A' Srapest tuba Eustachianat, a' dobot külön lehet látni.

15, Az Archimedes Képe fa levélből van természeti színre kitsinalva.

16, A Linne Képe Pamutból. - Ezt a' Physicalien Kunst-Kabinettot, II-ik Ferentz Császár 1796-ba készíttette.

17, A' Diogenesé taluból; Van edj olyan is melly kavatsból van kirakva.

VI. A' Zeug-haus v. fegyverház. Ennek párja nints egész Európában. Itt minden régi, és újj fegyvereket nagy számmal, szép rendben lehet látni, a' mellyet a' ki nem lát soha meg-nem foghat. Puska Csökből pyramisok vannak állitva. Egész puskákból Széles bástyák, és erősségek, a' mellyeknek a' közepek temérdek sok fegyverrel van meg-rakva. A' Bástyákon, a' Strása házak is fegyverből vannak kitsinalva. A' Ház Bóltozatjan külömb külömbféle Czimereket szemlélhetni. Nevezetesen a' Kétfejű Sas egészen fegyverből van ki rakva. A' Szárnya és farka Kard éléből van, a' lába sárgája pedig a' puska ravassza alatt való rézből. Olyan sűrűn van rakva edjmás mellé a' Sok fegyver hogy edj pont hizakot sem lehet a' számára mellett észre venni. Azomba 300,000 fegyvert ki lehet vinni ebből az épületből és annak a' szép rendnek, még sem lessz semmi meg-bántódása. Temérdek sok pantzélós vitézek állanak ebbe a' fegyver házban. Nevezetes a' többek közt: 1-ső Rudolph aranyozott atzél pantzélban. - 1-ső, 2-ik, 3-ik IV-ik Ferdinand, 1-ső Maximilian, Montecuculi, 1-ső József, VI-ik Károly pantzélósann. 1-ső Albert fehér lovonn. - Mátyás Király pely lovon pantzélban. - Ladisl. Posthumus világos fakó lovonn. Albertus III-as, II-ik József aranyozott réz Brustbildje. II-ik Josef első felesége frantzia Zaszlók. - Gustavus Adolphus bőr forma dolmányba, mellyben meg-lőtték. - Az Aldringer Generalis rongyollott Kalapja 1631. Sok Török Zaszlók, és Dobok. Ott van edj a' közelébbi Frantzia haboruban el-foglalt frantzia Zaszló is, mellyre e' van írva: Liberte Egalité. - Ottokarus, és 1-ső Rudolf, lovonn. - Edj a' formájától úgy nevezett réz orgona, mellyel edjszerre 50-et lehet löni. Ezt Bétsben 1678-ba Kollmann tsinalta. - Henricus Auceps pantzélba. Edj bőr Agyú, mellyet 1-ső József edj Nürnbergi Tanátsostól kapott. Edj régi kő lövő eszköz, nyil formára. - Az Atilla pantzélja, és Nyila. Henricus Boullinger. mellette a' Keresztes Katonák, a' Zaszlojok és Frid. Barbarossa lovonn. - Stahrenberg török dobokkal, zaszlók. - A' Geyza Sisakja, Zaszloja nyila.

Ennek a' Zeughausnak van edj nagy quadrat udvara, és ez temérdek sok kissebb nagyobb Agyúkkal van meg-rakva. Legszebbek azok a' réz Agyúk, a' mellyeket 1-ső 2-ik Ferdinand és Sigmond öntettek. Az udvar negy Szegéletémkülönösen negy a' törököktől nyert iszonyu nagy agyu van. Ezeken kívül van még edj Vastrúd agyu. Ez vas rudakból van öszve abrntsozva, és olyan nagy mint edj öt akós hordó. ebből lőtték a' Törökök Hainburg Kapujába azt a' nagy követ, mellyet még ma is ott láthatni. Az udvar falára van akasztva az a' hosszú lantz, mellyel regentenn Budánál a' Duna el záratott. ennek a' lantznek edj szeme 18 fontot nyom. A' többi része Budán van. - Itt csak lopva lehetett holmit jegyzenem, mert kéttzer is mondoták hogy itt nem szabad jegyzeni.

VII. A' Császári Kiralyi Bibliotheca. Ez, a' Burgban van. Pompás nagy épület. A' Sala'hossza 240; szélessége 54 láb. A' fala, és a' benne lévő Oszlopok Carrariai gyönyörű Marványból vannak. Ezt a' BThecát VI-ik Károly Császár építtette; és az ő Képe a' Sala közepere, Carrariai Marványból van helyheztetve. Körülötte is sok Királyok vannak. Ebben a' BThecában 300.000 nyomtatott Könyvek, és 12,000 Manuscriptumok vannak. Olyan ritkaságokat lehet itt látni, a' mellyeket más Europai Bibliothekákban nem lehet fel-találni. Van itt a' többek közt edj 2-ik Századbeli fa-héjjra írott Görög és deák irás. - Van edj olyan aranyos Machina, mellyen az additiot, Subtractiot, Multiplicatiot Divisiot az is ki tsinalhatja, a' ki Arithmetriat soha sem tanult. Ezt a' Machinat 1727-be Antonius Braun ajan-

dékozta VI-ik Karolynak.- Van Copernicusnak edj rézből tsinált Systemája jó nagy qvadrat formára. Az óldala üveg. Felső részén a' Csillagok mozgását lehet látni horizontalitér; perpendicularitér pedig az idő változásait.- Van itt edj viaszos réz táblára írott római Senatus Consultum- Van edj Mexicói Hieroglyphicum.- A' leg-először készült Mappa.- Vannak Sok Török, és Arabs írások barsony kötésben gazdagon reá vert arany kaptsokkal.- Van a' Koránból edj néhány Levél a' IX-ik Századból s.t.e. a' mellyeknek külön külön való meg-nézegetésére sok idő kívántatna.

VIII, A Schatz Kammer, a' mellynek meg-nézésére előtte való nap bilétet kell kérni. Ez is a' Burgban van, és éjjel nappal Katona strázsál az ajtaja előtt. Kettős vas ajtajára nagy lakatok vannak vetve, azonkívül pléhek. Lehetetlen annyi drágaságot gondolni mint a' mennyi itt le van téve.- A' mellyeket én magamnak fel-jegyzettem ezek:

- 1, 1-ső Leopold, 1-ső Ferentz, VI-ik Károly pompás és mesterséges elefánt csont Képek.
- 2, Edj nagy ezüst óra, mellyet 1-ső Ferentznek a' Darmstadti Hertzeg ajándékozott. Jobb oldaláról az óranak 1-ső Ferentz jó ki; bal felőlről Maria Theresia. Ki jönnek azután a' Magyar Országgi Statusok, viszik a' Koronát, le térdepelnek és meg-csókolják a' M. Theresia kezét. A' Csehek is Koronát visznek 1-ső Ferentz elébe a' mellyre csendesesen reá teszi a' Király a kezét. Azután a' Fama mind a' kettőjüket borostyánnal meg koronázza. Végre ki jön edj Genius, és tejek felibe arany betűkkel ezt írja: Vivant Franciscus et Maria Theresia.- 3, Külöm külömbféle formájú Kristály edények, a' mellyek 30,000 Tallérra betsültetnek.
- 4, A' Samaritanus alabástromból. Vízet merit.
- 5, Edj pyramis Granatból, Achatból, melly 36,000 Tallérra betsültetik.
- 6, Keresztelő arany ibrik, és Csésze
- 7, A' M. Theresia Arany asztali készülete. 16 pár Arany kést, és kanalat számláltam meg. ezenkívül a' Sok Arany tálak csészék s.t.e.
- 8, 1-ső Rudolftól fogva VI-ik Károlyig menő Geneologia drága Kőből
- 9, A' Selmetzinek drága kövekből álló presentjek.
- 10, Edj ezüst tekenő forma edény, mellyben a' született Hertzegek, 's Hertzeg-Kisasszonyok mosatnak meg
- 11, Mosaik munkák
- 12, Edj szömlő töke mellyen arany kots láttzik. ezt Tokajból Vitték oda.
- 13, A' Fő hertzegei Veres bársony aranyos palást, és arany korona.
- 14, A' Botskai Arany koronája
- 15, Orosz Arany korona, rubinttal, gyémánttal
- 16, 1-ső Ferentz Stolája gyöngyökkel gyémánttal rubinttal ki rakva
- 17, Az Arany alma
- 18, A' Királyi páltza
- 19, Házi Arany Korona
- 20, Császári Arany Korona
- 21, VI-ik Karoly Kardja
- 22, Edj öklömnyi smaragd
- 23, A' Garnitur Knopf vagy az a' ruhákra való drága kövekből álló gyűjtemény, mellyet 1-ső Ferentz szedett egybe. ebből mindenik darab edj edj brilliant, és a' leg-alább való is 50,000 Aranyra betsültetik.
- 24, A' Theresia rendjének Csillagja.
- 25, Edj Toscaniai v. Florentiai igen nagy gyémánt Ezt a' gyémántot Burgundiai Hertzeg Károly, a' Gransei ütközetben több ékességeivel edjütt el-vesztette. Az után edj svajtzér Szolga megtalálta, 's nem értvén hozza edj Bernai Burgernek 5 ftért adta el. Ez ismét edj Olasz Kereskedőnek 120 ftért adta el. Az után a' Florentiai Hertzeg vette meg, 's úgy került vissza a' Bétsi Schatzkammerbe, 's már most edj tonna aranyra betsültetik.

26, Edj Ágát Kanna. Ezt M. Theresia 200,000 Aranyért vette meg.

27, Onyx Sardonix, és Bernstein edények.

28, Chalzedon, és ágát oszlopú gyönyörű órák

29, Edj Levitai Arany palást az V-ik Filepé. Gyöngyökkel igen sűrűn ki varva.

30, Edj Chinai harang. Ennek tepsi lapos formaja van, mégis ha megütik igen nagy hangot ad.

IX, A' Belvédér vagy a' Bildergallerie. Ez az Eugenius igen pompás épületében van edj Vorstadtban. Az épület fel-emelkedett helyen van. előtte edj igen jó izléssel készült kert van, a' mellyben mesterséges Gruppék, Bassinok, Allék, s. t. e. vannak. Innen igen szép ki-nézés esik a' Városra.

Ebben a' Bildergallerieben 500 Genie Festőknek, több mint 2000 remek műveit láthatni. Igen nagy költségben került, azoknak imin-nen, amonnan lett össze gyűjtögetések. - Az Olasz Festők közül a' kiknek festései itt vannak, nevezetesen: Titian, Carracci, Raphaél Angelo, Battoni, Maratti Carravaggio, Ruben. - Sok festései van itt a' Hollandusok is, nevezetesen: Laar, Dow, Lucas van Jeyden A' Nemetek és Frantzok a' kik közt nevezetesen: Hamilton, Zoffani, Hainz, le Gran sat. A' Képek rámaik 70,000 Forintban került.

Leg-ki tettebb festés ebben a' Belvédérben a' pokolban kinlódók Képe, a' mint ott hánykódnak fogaikat csikorgatják, kettőségbe esnek, rimankodnak sat. Igen gyönyörű festés a' II-ik Ferentz Császár Familiája. Ezeknek a' sejem rubájok a' mint a' hajlás, és a' törődés látnak rajta, valóságosnak tettik. edj 4 esztendő Hertzeg edj fekete pudlival játzik, és szolgáltatja sat. - Vannak itt sok meztelenen természetesen festett képek, de ezekre zöld selyem firhang van eresztve, hogy azoknak világos szinek meg-ne ártson a' gyenge szemeknek. - Ebbe a' Bildergalleriebe a' Festeni tanulók bé-járnak, és a' nekik tettő darabokat le copirozhatják. Ebben a' Gallerieben páltzát vagy parapluit nem szabad vinni, ne hogy az azokkal való mutogatással kár tevődjön a' képekben.

X, A' Siket Némák Institutuma. Ide csak Szombatonn lehet be men-ni a' Tentamenre. Most szánakozik az ember ezeken a' nyomorúttakon ha el-gondolja, hogy a' leg-szükségesebb organumoktól a' hallástól és a' beszéd-től vannak megfosztva. Majd örül ha látja mennyire vit-te őket alkalmas mesterek, hogy tudnak olvasni, írni, beszélni, gondolatjokat edjmással jelek által közleni. Hogy én őket meg-ke-restem vacatiójok volt, és nem volt több kilentznél az Oskolában, holott a' tanulás idején hatvanann vannak a' mint a' Mesterek mon-dotta.

A' mint hozzájuk be mentem Csak magokban vólttak. Fel-költek a' Székekből és meghajtották magokat. - En a' táblára azt irttam hogy lessz é ma Tentamenjek? Edj közülök mindjárt oda szaladt 's azt irtta oda, hogy 10 órákor lessz. Az után elő vették írásokat, és Festéseket, 's azoknak mutogatásával kedveskedtek. Az írá-sok mind igen gyönyörűségés. A' Festések is igen szép. - Nyomtatás-ba edj Abéczt, és az Institutum, Organisatioját, adtak a' kezembe 's jel által ki adták hogy az ára 12 Frt. Tíz órákor elő jött a' Tanító. Censeálta az apróbbakat a' betük ki mondásából. először le irta a' táblára a' Vocalisokat, azután a' Consonánsokat, s úgy mondatta velek előre és vissza fele p. o. ab, ba; eb, be. sat. - Én mondottam a' Tanítónak kérdezze meg edjtől hol lakik, mitsoda em-bernek a' gyermeke? A' Tanító a' kezén igen hirtelen jelek által meg-kérdezte tőle? és az mindjárt irtta Tablára a' feleletet, és kiis mondatta vele a' Tanító. De az ő beszédjek felette erőltetett és nehezen esik szegényeknek hat hét szót is ki mondani, de azért még is meg lehet érteni. A' Vallásból is Censeálta őket a' Tanító. Nevezetesen először az Isten tulajdonságait kérdezte tőle. A' ta-nitvány mindjárt felelt reá és irta a' táblára: öröktől fogva való-ság, szentség, jóság, böltsesség mindenhatóság sat. Így kérdezte osztán a' Tanító: mitsoda hát már az Isten? 's a' Tanitvány edj jó Definitiót irtt a' tablára, a' nevezett tökéletességekből. És én igen betsültem ezt a' Tanítót hogy így analytice tanított, és ez által Tanitványinak jó Notiót szerzett. - Az Aritmeticából az addi-

tiora dictáltam edjnek edj példát, de ő ezt olly edjszerre ki tsinálta, hogy akármi gyakorlott Arithmeticus se tsinálta volna ki hirtelenebb.- A neveket le irattam velek táblára és ezek voltak: Joseph Pucher Troppau Fi; ettől kérdeztem mi lessz? és azt felelte: Schreiber.

Steph. Alscher. Ez gyönyörű szép író volt, és Könyvkötő lessz belőle. Mich. Remmer, Joan. Pazelthaus, Jacob Spuhler, Joh. Haus: Ettől kérdeztem mi lessz belőle? Minthogy még gyenge volt azt felelte: Nem tudom. Felix Zeronsky, Theresia Löscher Bécsi Leány. Ez mikor kérdeztem mitsoda ember az attya? Ezt írta a táblára: Mein Vater ist Taglöhner bey k.k. Münzante.

A'Férjfi gyermekek mind kék uniformában járnak Strimpfliben.- Mikor ki jöttünk a'Házokból szépen meg-hajtották magokat.- Frissek és egésségesek.

XI, Josephinische medizinish-chirurgische Akademie. Ez nagy roppant épület a'Josephsstadton, melly a'halhatatlan II-ik Jósef-nekköszönheti a'maga létét. Ebbe a'Direktortól Szerdán kell kérni a'Bilétet, és Tsötörtökön lehet osztán belé menni. Ebben az épületben tartatnak a'Medica és Chirurgica Orák. Van itt vagy tizenkét igen Complet Wachs Kabinét, a'mellyben az emberi leg-kisobb tagok is eleven formában, viaszból vannak ki nyomva, és az ember külömb külömbféle állapotjában lehet látni. Vannak fene ki rágta tagok. Vannak a'frantzuban szenyvedőknek szemérem testei. Van edj lab a'mellyen érett himlőt lehet látni. Vannak egésszen meg-nyuzott emberek, hogy az erek folyasit annál jobban fel-lehessen venni. Vannak sok skeletonok; kettő különösen felette nagy.- Van vagy száz sokféle formájú; és sokféle betegséget szenyvedett emberek koponyája.- Vannak ollyan emberek, a'kiknek tsontjaikonn tsak Musculus van.- Az Agyvelő minden ereivel, a'tüdő, a'bél, sziv s.t.e. mind természeti szinekkel van ki csinálva és szintollyan 'sirossnak, 's véresnek tettik úgy hogy az ember nem is nézheti undorodás nélkül.- Van hat ember külön-külön üveg alatt selyem viola szín párnára fektetve, a'kiket mind anatomizálnak. Nemellyik egésszen ketté van vágva, némellyiknek a'béle ki véve, némellyiknek a'hasa meg-vágva. Van viaszból le fektetve edj gyönyörű Leány is, szunnyadó formában. Ez ollyan ad vivum ki van csinálva, hogy valósággal testnek gondolna az ember.- Vannak embriók bor spiritusban nagy számmal. Csudállatosok a'kettős gyermekek. Némellyik háttal, némellyik artzal van össze forva. Van ollyan a'mellyiknek kettőnek van edj közös feje.- Lehet itt Szülő Asszonyokat is látni, lehet látni hogy fekszik benne a'gyermek, és mikor ki nem akar jöni, hogy segít rajta a'Chirurgus rez fogóval, vagy késsel. Az emberi tagok mind feher sejemre vannak téve, a'melly arannyal van meg prémezve üveg alatt. Ezt a'Kabinétot nem nézheti az ember igen nagy csudálkozás nélkül.

XII, A' Bolondok Háza. Ezt is az örök emlékezetet érdemlő II-ik Jósef építtette. Ennek az épületnek Torony formája van, a'kerületi nagy, és négy Contignatiós. A'tetejében magának is csináltatott Jósef edj szobát, ha valami módon szüksége lenne reá. Ebbe a'Házban az ember más módon nem mehet, hanem vagy Doktorral, vagy ha magát Dokornak, vagy Chirurgusnak adja ki. Többnyire edj szobában ketten laknak. Az igen dühösök meg-vannak lántzólva.- Mikor az ember közzéjék megyen, ámbár igen meg-illetődik edj oldalról ezekenn a'nyomorúltakonn, még is más oldalról meg-nem tartóztathatja magát a'nevetéstől. Erővel ragaszkodnak az emberbe. Nevetnek danolnak, ugranak, disputálnak, veszekednek. Többnyire mindenik krajtzárt, és tobákat kér. Az alsóbb emeletben leg-inkább férjfiak; a'felsőben pedig asszonyok vannak. Amazok sokkal kisobb számmal vannak, és csendesebben voltak, mint ezek.- Edjnek Processus formára össze kötött csomó papirosa, 's pennája volt. panaszolkodott hogy nem tudja mit kell csinálni a'nagy szegénység miatt leg-alább adjunk neki annyi pénzt, hogy papirost vehessen.- Láttam edj szobában meg-lántzólva a'Bereg Vármegyei Vicze Ispány Ur fiát Lónyai Istvánt edj ingbe gatyában. A'honloka be volt kötve, mert az előtt való nap edj bolond igen meg-ütötte. Ettől az Urfitól akármit kér-

deztünk semmire sem felelt. Igen szomorú volt, a' ganéjja alatta volt.- Vólt edj 20 esztendős a' szerelem miatt meg-bolondult derék természetű Leány. ez mikor néztük el-takarta a' kezével az abrázatját, és lopkodva nézett szemérmesenn reánk.- Vólt edj Heves Vármegyei Monostorból való Tasi nevű Kis-Asszony is. Ezt igen utól érte a' bolondság, és a' mint a' Vezető mondta, ez azért bolondult meg, hogy annak a' Legénynek nem adták a' Szüléi a' kit ő szeretett. Mezítelen feküdt az agyába, és semmi ruhát magán meg-nem szenyvedett. A' maga ganéjját ette. Az alatt hogy néztük ételt is vittek neki - szilvat főve - azt azonn ganéjos kezével ette.- Vólt edj Májomé. Ez, ha a' szobájában van, mindjárt a' pokrozzát rágja, és szalmát eszik. Ha a' podiumra ki eresztik egész nap a' Követ nyalja. ekkor is a' követ nyalta.- Vólt edj mezítelen frantzús leány is. Erre irtódzás vólt nézni.- Vólt a' Lichtenstein familiájából edj Kis-Asszony a' ki vak, néma és bolond vólt.- Nintsen furtsább mint mikor edjik bolond okosabbnak tartja magát a' másiknál. Vólt edj olyan, a' ki az okos vezető helyett vezetni akart bennünket, mikor valahová el-tért tőlünk, és mentünk is edj darabig utánna azomba azon vettük észre hogy ő is bolond. Az épületjek mellett van edj kert is, a' hova a' gyógyulni kezdőket ki szokta vinni a' Chirurgus..

XIII, A' nagy Ispotály. Ez; a' Bolondok háza mellett van. Nagy Szobában fekszenek a' betegek, külön külön Agyban. Fejek felett van edj fekete tábla, a' melyre nevek, betegségek, 's annak ideje van fel-jegyezve. Ebbe az Ispotályba csak bele tekintettem, és am-bár tisztán tartják, még sem szerettem benne soká mulatni. A' betegeknek van edj kert forma sétáló helyek is.

A Béts körül való Mulató helyek:

Az Augarten. Ez a' Gyönyörűséges Mulató és sétáló hely a' Leopoldstadt mellett van. Ezt II-ik Jósef Császár készíttette a' végre, hogy itt minden féle állapotú emberek mulathassák magokat, a' mint ezt a' Kapu felett való ilyen felül irás mutatja: Allen Menschen géwidmeter Erlustigungsort von ihren Schätzen. A' Kert tele van ültetve fákkal, és a' magas szépen meg-nyirt gesztenye fak minden oldal fele a' leg gyönyörűbb allékat formállják. A' fak alatt sok asztalok és székek vannak, a' melyeken a' szép estvéken sok szép nép ül; kávézik puntsot limonadét iszik;- délbe jó ebédet is lehet itt kapni 1, 2, 4 forintért. Az ember szép Companiába, musika szó alatt eszik. A' cselédek mind ki-szolgált húséges Katonák. Uniformások, és ruhájok, vagy azok által magok szintugy numerizálva vannak. Az allék végén az ember edj oldalrul a' Dunát éri, melynek partja terrasse formájú, és rajta igen szép sétálás esik.

A' Prater. Ez edj nagy tágas fákkal be-ültetett Mulató hely, melly a' Duna edj folyása mentibe nyúlik el. A' fák közt számtalan mulató helyek vannak. Van vagy 10 ugy nevezett Ringspiel melly rondó formára van építve; belől szépen ki festett. A' közepén van edj Circulus fából, mellyre Lovak, Csézák vannak állitva. Ezekre reá ül az ember; A' Német sebessen forgatja, az ember a' kezébe edj spádét vesz, 's azzal valami Czélt talál el; a' mikor valami ember vagy allat s.t.e. ugrik ki a' czél mellől. Vólt olyan két Leány a' ki az illy Ringspielben edj paripa hatán fenn állott, pedig sebessen forgott.- Vannak sok hintókák és az ember hajóba, vagy lóra ül. Vannak itt Taschenspielerek, Panoramát mutatók s.t.e. Külömb kü-lömbféle musikákkal gyönyörködtetik itt a' Musikusok az embert.- A' ki a' Bétsi Nép számát meg-akarja itélni, edj szép Vasárnap estve menjen a' Praterbe; ott lát annyi Népet, hogy azt edjszerre fel-nem veheti. Van edj promenade különösen a' melly igen hosszan nyúlik. ez számtalan sok asztalkakkal meg van rakva, és a' Bétsi Nép szine sok ezrenként azok mellett kávézik, csokoládezik, puntsozik s.t.e. A' többi közönségesebb Nép szerte széllyel csoportosan mulatja magát a' terepély fák alatt, a' szép zöld fűvön. Edj fertály mértföldnyi távolságra tart a' Városból ki jött, 's oda vissza menő kotsikázók, és lovaglók száma.- A' Praterben van

A' Feuerwerk plattz. itt szokta produkálni Stuver a' maga remekjeit. A' minn ez a' mesterséges munka meg szokott esni, edj öszve letzczett magas Tornyu Templom forma épületből áll. A' Királyi fami-

liának közel hozzá van edj különös épület állitva. A' többi nép a' földről nézi l Rftért.- 24 xrért. Mikor Stuver a' maga raketliját el-lövi, azt gondolná az ember, hogy ég föld edjszerre őszve szakad; azomba a' leg-szebb spectaculumot állitja az ember szeme élben.- Én igen szerencsésnek tartottam magamat, hogy ezt az esztendőnként tsak négyszer adni szokott tűzi játékot megláthatom. 22-ik Septemberre fel-rakta már Stuver a' maga raketlijeit, azomba a' productio előtt az esső el-kezdett esni, 's továbbra kellett halasztani a' productiot, a' mi neki nagy kárával, a' nézni akaróknak pedig, nagy szomorúságokkal esett. Hét frontot készített, a' melyek közül leg-ditsösségesebb vólt vólna a' Phazusi Torony, és a' Junó semelém tett bosszúja. Edj hétre halasztotta a' productiót ha kedvező idő lessz. én ezt kész lettem vólna meg-várni, ha a' passusom után való várakozással el késvén elébb ki-nem kellett vólna Bétsből indulnom. Edj ilyen tűzi játéka Stuvernek 5, 6 ezerforintba is beje kerül.

A' Schönbrunn. két fertályni távolságra van Bétstől. Ebben a' Királynak a' maga Bétsi residentiajánál sokkal jobb gustussal épült mulató nyári épülete van. Ebben gyönyörűséges szép szobák vannak mobilirózva. Van edjben edj rósával, liliummal, szekfüvel kirakott szép kő asztal, melly l2000 forintot ér.- Van edj más szobába két nagy kép, melly a' II-ik József Császár esketését, és lakodalmát adja elől. Elevenenn le van festve edj más szobába a' Vesuvius, a' mint a' Lávát hánnya.- Van edj a' Karavánok utazását elől adó szép kép is. A' szobákból ki menvén meg néztem a' Kertet mellynek ritka párját látni. El fogódik itt az ember edjszerre a' gyönyörű érzésektől.- Látni a' többek közt benne edj magosra fel emelkedett pyramist, melly négy tekenős békánn áll. ezeknek a' bázisok pedig edj nagy kősziklás mesterséggel csinált barlang, mellynek oldalára szöllő vesszők és levelek futottak, köből ki-faragva. Sok szép forrásokat találni itt. Különös edj, melly edj Simplex Kápolnában van. itt edj Najades (szép fehér Márványból ki faragott Szüz) el nyúlva fekszik edj fehér Márvány Urna felett, mellyből a' Viz ki töltődik. itt edj Katona osztogatja poharral a' Vízet. Van itt edj régi római épület omladékja. Még most is lehet látni annak Czirádas Arcusát. A' többit pedig az idő meg-emésztette. itt elevenenn lehet képzelni edj régi római épület omladékja. it. ezt kész akarva, csinálták így. Mellette van edj nadas tó.- A' Kert közepén van edj tágas halastó, mellyben Arany piszrangok vannak. e' felett a' tó felett van a' Neptunus és a' Thetis Statuájok. Edj a' Kertben levő fel-emelkedett halmonn van ezt a' nevet méltán meg-érdemlett pompás Gloriette. Ennél ditsösségesebb helyet nem lehet gondolni. Az épület oszlopokonn áll. Nagy ki faragott statuak vannak a' Galleriáján és a' homlokánn. A' leg-kissebb ki-nézés esik belőle Bétsre és körülötte lévő vidékekre. A' Schönbrunnban van edj

Vadas Kert is, a' hol az állatok fa- vagy vasrostélyek közt vannak.- Itt lattam két elefántot a' him 12 esztendős; nagy két foga van: a' nyöstény 13 esztendős. Van még itt két Medve, két pardutz Vadbika, Borz, Sas, Teve, Hyena, 2 Farkas, 2 Tigris, Strutz, Szarvas, Öz, Angliai Juh, Sveciai Ló (igen kit siny), Daru, Gyöngy-tyúk, Hyéna, pulykák, tyúkok, Hattyú, Gangero (Beutelthier). Ez az állat két hátulsó lábán ugrik. a' két első lába igen kurta. Az Angliai Király küldötte ezt Bétsbe ajándékba.- Ehez közel van a' Botanicus Kert is.

Mig Bétsben mulattam meg-látogattam a' Josephsstadton a' Gardistákat is. Ezeknek gyönyörű szép lak-helyet építettett M. Theresia. Jelen vóltam az Exercitiumokonn is. Lovok mind szürke.- Reá esmértem Szabó József, Daniel és Darvay Urakra.- Az alatt mig Bétsben mulattam meg-érkezett Jenából Szarka János Barátom, a' kitől sokat értekeztem az oda való Dolgok felől.

23-a Sept. meg-érkezett Budáról a' régen várt Passusom, mellyet

Posonyban, Farkas András Úr subscribáltatott, a' Polizey Direction és Bétsbe Dr. Decsy Úrhoz adressirozott, a' ki azt nekem kezemhez is adta. Ugyan ezen Nap a' Leopoldstadton a' Rósa Vendég Fogadónál megfogadtunk hárman (mert edj Debretzeni Atyafi is akadt már hozzánk Győri József Úr a' ki Göttingaba szándékozott) edj edj Személyre Pragáig, edj ts. ugyan oda való Landkotsit 24 Rftkért.

25-a Sept. 8 órakor reggel ki-indulván Bétsből ezekenn a' helyekenn mentünk keresztül: Spitz, -Langenzendorf, -Kornajburg, a' hol 28 xrért ebédeltem. -Spillen, Stockerau meg-lehetős Város; -Zirendorf, -Obermalevin itt háltunk a' szoba 1 személyre 13 xr.

26-a Sept. Göllersdorf-Stöllzendorf-Hollebrunn meg-lehetős Város; -Schöngraben ebéd 38 xr. -Jettzelsdorf. Ez az utolsó falu Austriában. -Austriának szép fekvése van, de nem igen termékeny. Olyan sok szőlleje van, hogy a' Hegy-alljára is elég vólna. Ez okozza edjik hogy a' M. Országi Borok ki-vitele meg-van tiltva. Most Austria tartja Galitziát Schlezia borral a' hova minden adó nélkül ki viheti azt; a' Szegény Magyar pedig nem. Még a' szántó földek közt is szőlleje van néhol ültetve. Még ekkor a' szőlleje Csupa egres völt. - Austriából értük Morva határát. Itt az első falu völt 27-a Sept. Haid, a' hol a' hálás és edj kis leves 34 xr völt. - Kahlendorf. - Schorsdorf. - Znaim. Ez hármassal kerítéssel körül vett Város. Széles tiszta uttzai vannak. A' Házak homloka magossan épült Verticale planumot mutat, és úgy jó ki mintha a' Napkeletiek formájokra vólnának a' házak benne építve. Itt ebédeltem 38 xrért a' mi a' szám ára semmi sem völt. - Wolfsramkirche-Fischerhäuslen, -Fannersdorf, -Kröschemaut, -Laninka. itt hálás Leves 24 xr.

28-a Sept. Budewitz. Meg-lehetős kis Város. itt Magyar Huszárokra akadtunk a' kik Lengyel Országból, masiroztak Linz felé. A' kikkel közölök beszélünk nagyon örültek hogy Magyar láthattak. Ludohorn. itt fenyeseken mentünk keresztül a' hol szép szarvasokat láttunk, -Jakobau. -Neuwirthshaus. -Horka. -Scheledau. -Engelwirthshaus ebéd 35 xr. Ezentúl edj Kutya edj terhes talyigát hámban húzott; - Ezen a' Környéken még többnyire mind lábonn völt a' Zab. - Cassan. -Hungerleiden. -Pirnitz. -Stannern. -Mitteldorf. -Tirre. -Willentz. itt hálás, étel 45 xr.

29-a Sept. értük Iglaut a' melly szép Város és edj dombon fekszik. Tágas, uttzai kövekkel vannak kirakva. Többnyire posztó csinálók lakják; és a' Kallók, prések, posztó szárasztó fák nagy számmal láttzanak a' Város szélén. Ehez nem messze értük a' Cseh Országi Széleket, mellynek jeléül négy pyramis van, kőből állitva.

Morvában utazni nagy nyomoruság. Alig lehet edj betsületes Vendég fogadót találni. Azomban szegények lévén, igen meg húzzák az embert. Morvának a földje hegyes, köves, és így terméketlen.

Cseh-Országban az első hely völt: Pfauendorf, a' hol derék Vadas-Kert van. -Stecken. igen rossz ebéd 49 xr. -Hochberg. -Blumendorf. -Deutschbrod. Meg-lehetős kis Város. itt már úgy el-éheztem hogy 1 font Swajtzer sajtot kellett venni 36 xr. - Rastotin Oschenberg. itt hálás, és ser 24 xr.

30-ik Sept. -Tsori. -Steindorf. -Klepane. -Habern. Fridrichsdorf. -Jännegau. itt az ökröket úgy fogják hámban mint a' Lovakat, és gyep-lővel igazgatják. Szintúgy vannak lógós ökrök is. Sandwirthshaus. itt, minthogy mar a' sok rossz, azomban drága ételre reá úntam, ebéd helyett kávéztam. - Czazlau meg-lehetős kis Város. Már itt termékenyebb Cseh-Ország és igen szép földje van. - Csenitz Vatsora 20 xr. Innen 10 órakor estve ki-indultunk, hogy más nap Pragába érhessünk. éjjel mentünk által Mahlin-on, -Ungunston. Ezen túl éjjél után edj órakor értünk Kolinban, a' mellyet a' hét esztendő háború tett II-ik Fridrik alatt nevezetessé. Még előre meg mondtam a' Landkotsisnak, hogy ha Kolinba érünk költson fel; fel is költött és gyalog mentem keresztül rajta. Kolinon túl van a' Sonnenwirthshaus, edj dombon. itt ebédelt II-ik Fridrik, és perspectiván innen nézte a' táborn, 's Adjutansai által maga commandirozta a' Sereget. - Neustadel. -Planian. -

Ide 1-a Oct. reggeli 4 órakor értünk. Vagy két óráig a' száraz lőtzára feküdtem 's fel-kelvén edj findsa kávé meg-ittam. Planianon tul bal fele láttam a' nagy Csata helyet, és inkább itt völt az ütközet a' mint mondják mint Kolinnál, és Kolini ütközetnek csak azért neveznék, mivel nagyobb hely Planiannál. -Böhmischrod. - Neu-

dorf.- Auwall. itt ebéd 24 xr.- Puchowitz.- Unterpodschanitz.- Hodloschitz. Innen bal kézre van edj parton Tuschan nevű hely. e mellett volt a' hires Prágai ütközet. Itt esett el Swerin a' kinek emlékezetére ugyan ott monumentum is van emelve.- Estveli 7 órakor be-értünk 7.napi utazásunk után 1-ső Octobr.

Prágába, a'hol a' kapunn Passusunkat el-vették, és más nap stempelezve, és subscribálva 10 órakor kaptuk ki a' Polyzey direktionál.- Prága derék Város. Sok szép épületek vannak benne. Két része van: Alte Stadt, és Kleine Seite. Amaz a' Moldván innen; ez pedig túl fel-emelkedett helyenn fekszik. En az Alte Stadtba szállottam a' Neuwirthshaus Vendég fogadóba szép festett szobaba, mellytől 24 órára 20.xrt kellett fizetni.- Más nap

2-ik Oct. a' Postán Diligencot próbáltunk Dresdáig, de ez innen még a' következő hétenn kedden indulván meg nem várhattuk. Extra-postot próbáltunk, de sok tekintetbe nem találtuk jónak. Azután hármann Landkotsit fogadtunk 50 Rftért, mellyből 20 Rftöt jó pénzben kellett le fizetni.- Prágában volt két Napi mulatásom alatt ezeket tapasztaltam:

I, A' Kiralyi jó gustussal épült Vár, edj szép fel-emelkedett hegyenn. Innen egészen ki-lehetett látni a' Vározt. A' Vár Kerítésénél igen szép kőből faragott képek állanak. A' Vár belső homlokán ez a' Felül irás láttzik: D. Mathias El. Rom. Imp. S. A. Hung. Bohem. Rex. J. C. F. F. M. DCXIV. Ebben a' Várban van edj ditsősséges ritkaságokkal, 's drágaságokkal telyes Templom. Ennek a' homloka nagy Verticale planum, mellyen sok szép festések láttzanak. Ebben a' Templomban mint meg annyi Kápolnáknak zar alatt tartatnak külön külön a' Templom oldalánál a' drága ritkaságok. Volt itt edj vezető Pedellus a' ki mindent meg-mutogatott, és a' nevezetesek ezek voltak benne:

- 1, a' Hertzeg Lobkovitz monumentuma
- 2, A' Saint Lucidus Skeletonja selyem párnára fektetve, a' ki a' Katholika hitért öletett meg.
- 3, A' Feldmarschal Schlick nagy márvány monumentuma
- 4, A' Hussitákkal viselt had Képe fára mettzve a' melly felett ez olvastatik: Deus venerunt Gentes in haereditatem tuam, et polluerunt
- 5, A' Nepomuck drága nagy ezüst Koporsója a' mellyben maga is fekszik. Jó nagy márvány basisan áll két szárnyas ezüst Angyal (12 esztendős gyereknyi nagyságu) és azok tartják kezeken a' Koporsót. Körülötte nagy ezüst gyertya tartók állanak. Felette függ edj csupa Arany gyertya tartó. A' Koporsó felett van edj veress selyem supellát, mellyet ismét négy említett nagyságu ezüst szárnyas Angyalok tartanak

- 6, Ottokarus Cseh Király Koporsó Köve
- 7, Edj hely mellyben edj hét esztendős háborui golyóbis fel van függesztve
- 8, A' Nepomuck ezüst Koronája, mellyet neki 300 esztendővel csináltattak halála után mikor Canonizáltatott.
- 9, A' Wratisslaw Monumentuma. Maga ugyan a' Jacobs Kirchében fekszik.- Alatta ez az irás láttzik: Wratisslaw Mortuus est in Hungaria apud Steph. Sanctum in exilio. 1224 huc translatus.
- 10, A' Nepomuck Kathedrása mellyből predikállott
- 11, Két jó nagy ezüst óltár
- 12, A' Krisztus le festve 33 esztendős korában. A' haja két felölről le van eresztve és csombókra kötve, mint a' régi Magyaroké.
- 13, A' Salamon Templomából edj ember nagysagnyi gyertya tartó, a' mellyen külömb-külobféle képek láttzanak
- 14, I, II, III Ferdinand Familiaja le festve
- 15, Edj Kapelle, mellynek a' fala alsóbb része nagy darabon drága kövekből van kirakva. Meg-néztem a' Templom tornyában levő 500 Másás harangot is. Ennél fainabb massájú harangot nem mindenütt lehet látni. A' szelénn sürüenn régi ritka pénzek láttzanak verve. Ennek a' harangnak edjik füléből jó darabot el sodrott edj prussus golyóbis a' 7 esztendős háboruban

II, A' Sz. Miklós Temploma. Hasonlít kívülről a' Bétsi Boromaeus Templomhoz. Belőlről egészen márvánnyal van be-vonva, a' mellyen gyönyörű szép festések vannak, úgy hogy még én ennél tettzésemre

valóbbat nem láttam

III, A' Sz. Jakab Temploma.- Ritka olly sok gyöngyökkel boglárózott drága köveket látni mint itt edj óltáron.- Itt fekszik Joannes Wratislaw de Mitrovitz, a' kinek monumentumán nem lehet meg nem indulni. Tudniillik Wratislaw le feküdvé nagy félelmek közt láttzik lenni. A' lábánál áll a' halál edj kaszával kegyetlen tekintettel; a' Koporsó oldalán edj Leány Sir. Wratislawot edj Leány a' halhatatlansággal vagy a' fel támadással vigasztalja magától előre tartván edj zöld koszorut.- Felette sok Templom van Prágában, és sok idő kellene a' meg- vizgálásokra

IV, Edj Glockenspiel vagy sok különböző nagyságú harangokból össze csinált harang musika, melly minden óra előtt szépen musikál

V, A' Bildergallerie, Ez eléggé complet és híres festők darabjai vannak benne. De nem ollyan pompás mint a' Bétsi.

VI, A' Moldvan épült igen nagy Kőhid. Szörnyű munkában került ez. Itt a' Moldva igen széles, de ugy láttzik nem mély. A' Hid hossza 700 lépés. edj darab fa sintsen benne hanem a' leg- keményebb kőből van építve. Roppant kőlábak tartják a' széles Arcusokat. A' hidnak két oldalán 28 igen nagy faragott képek vannak. A' jobb oldalán ezek a' nevezetesek: 1, S. Gabriel 2, Sanctus Thomas, 3, Edj Arany fészület, arany tövis koronával, a' melly ha Csupa Arany (a' mint mondják) felette sokat ér, 4, A' Sz. Háromság 5, Nepomuck bronzból. A' myakában edj viola szín pántlikáról Arany kereszt függ. Alatta ez az irás van: Divo Joanni Nepomuceno MCCC-LXXXIII ex hoc ponte dejecto erexit Mathias L. B. Dewunschwitz Anno MDCLXXXIV.- 6, Deo incarnato 7, Devoto Christi Amico 8, Jesu Christo Orbis Medico sat.; Bal kéz felől: 1, Edj Cszlop illyen alá irással: O! Gott segne unsere Wohlthätigkeit 2, Francisc. Xaver 3, Edj márvány quadrat prisma, mellyre a' van fel jegyezve, hogy azt a' hidat először IV-ik Károly építtette; azután a' Jég darabok el-rontsolván II-ik József meg-erössíttette. 4, Vincentio, mellynek edj oldalára é' van irva: Daemones domuit a' másokra, 2500 Judaeos ad Christum; a' harmadikra: 8000 Saracenos ad fidem Catholicam 5, Divo Nicolao 6, Marcus

VI, A' Zsidó Város. Ez igen csintalan. A' Zsidók nagy kereskedést üznek itt. Az idegent ha tsak lehet, és igen nem vigyáz rendezenn meg-csallják.

A' Csehek közt Prágában igen nagy a' bigottság.- Ezredrésznyi gyönyörűséggel nem élnek mint a' Bétsiek, és hozzájuk képest szegények.- A' Város' nagyságához képest kevés ember jár az uttzákon, és nagy benne a' Csendesség.- Igen sok régi Cseh Munkák vannak, a' Városban; ámbár már mai gustussal épült sok házak is talaltatnak benne.- A' Lakosi emberségesek.- A' Polizey igen jó, úgy hogy se be menni se ki jöni billét nélkül nem lehet,- A' Vendég fogadokban az Embernek Nevét characterét, Hazáját utazasa czélját felkell írni, a' mellyet a' Vendég fogadás a' Polizey directóra viszen.

4-a Oct. ki indultam Prágából Dresda felé, melly oda 18 Mföld. Értük ezeket a' helyeket még Cseh Országban: Liben. Itt a' nagy köves dombokat lapossra csinálják azutan földdel hordják meg, hogy buzát vethessenek bele. Ez az Industria!!- Koblisz Zdibi.- Flitschau.- Poszterschi.- Wetrusz.- itt ebédeltem 32 xr. Wetruszon túl nem messze a' Móldván van edj el romlottkő hid tsak két lába van Ezt a' Prussus rontotta széllyel és még maig sem tsinálták meg, úgy hogy itt repülő hid forma, hidasson járnak által, a' mellyen mi is keresztül mentünk.- Neudorf.- Straszkw.- Ratsinowitz Budin. E' mellett foly el az Eger vize, melly ide Carlsbad és Eger felől jö. Schirschowitz. itt hálás étel 23 xr.

5-a Oct. Finichs. Ehez egy fertálynyira esik jobbra Lobesitz a' hol az a' híres prussus ütközet volt. itt jól meg-ütközhettek, mert a' hely edj oldalát síkság más részét pedig hegyek teszik. Lobesitzen túl ismét jobbra 1/2 órányira a' hegy alatt van Leutmeritz. Szép Város. Alatta az Albis foly, mellyet a' Finichsi parttról szépen ki lehetett látni a' mint Lobesitznek folyván a' hegyek közzé egyet tekeredvén onnan Saxoniába foly.- Egyenes Linaába esik Leutmeritztel az híres Theresienstadt. Ez különös nagy

erősség. M. Theresia építtette. - Ezt edj két óra alatt az ellenség közelgetvén úgy körül lehet venni az Albissal, hogy ahhoz épen nem férhet. Sok Mina van körülötte. Leutmeritz és Lobesitz környéke épen úgy láttzik Finichstól mint az Ujjhelyi hegyes tájjék, mikor Patakról bele megyen az Ember. Hegyeinn igen sok szőlő van, a' mit eddig Cseh-Országban nem tapasztaltam. - Welwin. Itt edj Gróf igazságtalanul el akarta a' falu lakosítól erdejeket és edjne hany darab földjeket perelni. Azomban a' Király melléjük állván megnyerték a' Grófot. Ezért a' Királynak a' hid közepére edj pyramis oszlopot állítottak a' szegény lakosok illyen felül irással: Denkmahl der Dankbarkeit. - Schalau. - Zwernischau. - Teplicz. Ez meg-lehető szép Város. Nagy hegyek közt esik. derék ferdője van. Itt az ebéd 58 xr volt. - Torna. - Hohenstein Ez a' falu a' Cseh Országban Saxoniától el választó nagy határ hegyek alatt esik. Itt a' Kotsisunk (a' ki Weimari eberséges fi volt) négy ökröt fogatott a' Kotsi elébe, mert a' hegy rettenetes magoss és kősziklás volt. Ezt a' határ hegyet Geiersbergnek hívják. A' hegy tetejére 2 óra alatt ki érvén találtuk Ebersdorfot. Itt volt volna a' Maut, de mivel Prágában a' Passusunkra azt irták, hogy magunkat a' Peterswaldi Mauton jelentsük, az Ebersdorfi Mautos nem akarta subscribálni, 's így osztán vagy 3 órai kerüléssel még akkor a' Nap Peterswaldra kellett mennünk a' hol osztán a' Passusunkat subscribálták is, de semminket meg nem motózták. Peterswald utolsó helység Cseh Országban. Ezentúl vagy ötven lépésnyire van már a' Granitz a' hol Saxonia kezdődik. Peterswaldon a' hálás és a' vatsora flöstökkel f. l x20.

6-a Oct. értünk Saxoniában, Heildorfot. - Kiesiedelt. - Zehist. - Pirnát. Ez szép Sax Város kies fekvése van. Az Albis alatta foly el, mellyen már vitorlás hajók járnak. Pirnában be mentem a' Luther Templomban a' melly igen csinos volt a' benne lévő méppel edjött. Valami nagy különbséget láttam én itt az eddig tapasztolt culturába, és industriába. Akárhova néztem mindenütt csinosítást és szorgalmatosságot vettem észre, és ez egész Dresdáig mindig jobban jobban nevedett. - Pirnában egy szép hegy van az alatta az Albis foly. ezen a' hegyen sok szőlő hegyek vannak mellyek egész Dresdáig tartanak. ezeken sok szép (ha úgy lehet nevezni) Borházak vagy inkább nyári mulató helyek vannak a' mellyek közt leg-kitettebb és leg-messzire el-láttzobb a' Val. Fejedelemé. Még szebb utam nem volt mint Pirnától Dresdáig. Igen jó csinált út volt körül ültetve alleet formáló fákkal. Két felől a' Lapos síkságot (mellyet az Albis foly keresztül két hegy veszen közbe. - Pirnán túl volt: Michel. Ehez jobb Rézre 1/2 órányira van Pilnitz, mellybe a' Val. Fejedelem szép nyári residentiája van. - Kleim.

Dresda. kies fekvése van a' síkságon. Körülötte szép mulató Kertek vannak. A' Bástyái erősek és ágyuk vannak rajta kirakva. - A' Kapunál be-jövének nevünket egész emberséggel meg-kérdezték, sőt egy becsülletes ifjú a' Szállásunkig jött velünk edjött és ott maudolta a' hol-minket, de ez a' mint láttzott tsak propter formam volt. Szállottunk a' das Grosse Rauch Haus Vendégfogadóban, a' hol a' Vendég fogadosné Madame Smidt, olyan tisztelettel fogadott, a' millyet magunk sem kívántunk volna. Már ebbe a' két említett Szemellyben előre képzeltük a' Saxok' Humanitássát. -

I. Vasárnap érvén be, szerencsém volt a' Catholicusok Templomában a' Val. Fejedelmet Frid. Augustust III. Feleségével, és egy gyönyörű Leányával edjött látni a' kik edj Logisban az óltár jobb oldalán felül ültek felül. Más Logisban volt Prinz Anton Feleségével. ennek edj gyermeke sintsen. Prinz Maximilian 6 gyermekével. A' Musica a' mint mondják hozzá hasonlithatatlan ebben a' Templomban. Kiváltképen edj 20 esztendő forma Ifju éneklése volt csudalkozásra méltó a' Chorusban mikor a' Pap az óltári Szentséget fel-emelte, és helyére ismét vissza tette. Ez a' Templom minden Cziráda nélkül van, azomban igen gustuóz, úgy hogy én bele menvén protestansokénak gondoltam. Csak edj Pap szolgált az óltárnál, még pedig kevés Czerimoniával. Itt a' Catholicusok nagyon meg-világosodtak. E mellett a' Templom mellett van az Elector szennyes roppant Residentiája, a' hova felülről, be fedett börtözet alatt jár bé.

A' Kreuz-Kirchebe is el-mentem melly a' Lutheranusoké. Már a' Pre-

dikattzióknak csak a végére mehettek. Itt edjik Pap, a hires Reinhard.

A Frauen Kirche 3-ik Templom Dresdában. Olasz gustussal épült kerek formájú, mint szinte az első is. Ezek a Templomok az úgy nevezett Alte Stadtban vagynak; a másik részében a Városnak a Neue Stadtban mellyet edjmástól az Albis választ el három Templom van, Az Albison említett hid igen pompás; hossza 536 lépés, csupa kő, Vas rostély van két felől az oldalán. Ezen hidon túl az Neue Stadtban a Rathshaus előtt van II. Augustus Király rézből ki öntve egy réz lovon, és a Lova két hatulsó lábán áll. ez is igen derék; de ennél igen sokkal derekabb, és nagyobb mesterséggel készült Bétsben József Császár veress rézből az ő réz igen nagy lovon, mellyet rövid időmúlva a már tsak nem egészen készen lévő gránit bázisra fel-fognak emelni a Josephs-platzon.

II,7-a Oct. meg-néztem azt az egész Európában párja nélkül való Grünes Gewölböt. Ez tulajdonképen a Schatzkammer. Grünes Gewölbnek nevezik azért, mert az Elector Residentiájának a mellett a Kapuja mellett van, mellyet Grünes Thornak hívnak. Ebbe a Schatzkammerben az Entre Geld melly a Hofrathnak megyen edj arany és ezért edjszerre hat személyly mehet be. Ezenkívül edj tallér a Vezetőnek; 8 jó Garas a Strásának.

A Grünes Gewölben 8 Kabinétek vannak a mellyben levő Gazdaságoknak, ritkaságoknak és Mesterségeknek betseket meg-nem lehet határozni. A Számtalan kintsek között a mellyeket fel-jegyezhettem ezek:

1-ő Kabinet. Itt rézből, bronzból sok poëtika historiakra tartozó Személyek igen elevenen elő-vannak adva. Nevezetesen: Fama a Pegasuson Augustus II.- Mercurius.- Hercules a mint a hydrát öli.- Plutó mikor Presepináat ragadja.- Az alvó Endymion.

2-ik Kabinet. Itt elefánt csontból igen mesterségesen ki-mettzett képek vannak. Nevezetes: az Angeló által készített Feszület, alatta Maria.- Az Istenek Gyűlése az Olympusonn. A Lück (Dresclri) által csinált feszület.- Edj transparent pixis gyönyörűen, azonban igen fainul ki-mettzett Landschafttal.- Jakob a mint a fiát áldozza.- Egy Fregát öblös vitorlakkal Neptunus van alatta. Edj elefant Csuka az asztalonn fekszik.- Edj bezoár Medenteze cifra elefant csont tálon.- Edj Cylinderenn batolia mellyenn a bajvivók a leg-nagyobb dühösséget adják elő.

3-ik Kabinet. Ebben van: Edj Romai Mosaik Krisztus csudálatos, ez azért hogy a Képnek a földje Kő. Azomban a Képet négy szegletes rombus kövek teszik, mellyek be vannak rakva a tábla kőbe és ezek olyan tökéletesen el vannak rakva színek szerént hogy minden lineamentum úgy ki-tettzik, mintha tsak festés vólna.- Edj sok ezreket erő Kandalló, mellynek a Materiája mind Saxoniából való. Sok drága kövek vannak erre rakva, az Arany decoratió pompás rajta. A Smaragd, topáz, hyacint, gyöngy, ezek a drága kövek teszik ezt egyé a maga nemében.- Edj Bernstein Kommód vagy Schrank mellyet 1-ső Fridrik ajándékozott.

4-ik Kabinet. Ebben a nagy Kabinetben tsupa Arany, és ezüst meg-becsülhetetlen készületek vannak, u.m. Mosdó edények, poharak, bassinok. Van nevezetesen edj igen nehéz Cifra figurájú Aranyzarv rubinttal, smaragddal, igen sűrűen be-rakva.- Edj 3 fontnyi Arany pohár.- A Péter Czar Arany csésze forma pohara.- Edj csupa Granát tál sokféle figurákkal.

5-ik Kabinet. Ebben csaknem el-vesz az ember szeme fényre a nagy fényességbe. Ez is tele van arany edényekkel, mellyek nagy Solennitásra valók. A Kabinét falát tükrök teszik. A Középen is oszlop helyett prisma tükrök állanak. ezekben verődven a nagy fényesség, 's onnan az ember szemébe ötölvén, gondolhatni milyen spectaculum állyon elő.- Különös itt a többek közt 3 Arany edény. ezeken sok drága kövek vannak, mellyekből külömb külömbféle képek vannak kifaragva.- Edj Aranykanál karniol nyéllal.- Achát, és Chalzedon nagy csészék.

6-ik Kabinet. Itt sokféle rangú emberek vannak Aranyból és ezüsből mesterségesen ki tsinálva. A Szegény paraszt meg-görbedve

puttont viszen szőllővel meg-rakva.- A' Csizmadia Varr, á' Kováts kovátsol sat.- Arany Medaillok,- Külömb külömbféle figurák gyöngyből, és aranyból, mellyek le-irhatatlanok, és milliokat érnek.-Edj Arany tojás, ezt ha felnyitják, edj Arany tyuk áll benne elől, ebből edj arany gyémántos Korona, ebből ismét edj gyémánt petsét nyomó, ebből utollyára edj drága brilliantos arany gyűrű fejtődzik ki.

7-ik Kabinet. Ebben van: edj Mosaik Asztal, mellyen külömb külömbféle virágok eleven színekkel látzanak.- Edj 22,000 Aranyat érő kristály Crucifix, arany, és drága kő foglalatattal.- Edj Arany Kakas természeti nagyságában.- Arany Struttzok; á' derekokat, á' tojások teszik.- Fregatok Csigákból, arany decoratiókkal; Neptunus á' tridensével ül á' tetején.- Edj tiszta Arany feszület, á' Golgota hegyén mellyet edj öklömnyi kösziklás hegy formára tsinált gyöngy ád elő. ez temérdek sokat érő.- Edj hyacint forma pirossagot mutató csésze üveg, mellyet edj Dresdai ember készített de meg-halván senki is utánna követni nem tudja.

8-ik Kabinet. Ambár á' Kabinétek közt ez á' leg-betsesebb, de már nékem még sem tettett annak, minthogy csak nem bele csömörlöttem már á' véghetetlen sok drágaságok nézésében.- Nintsen olly Potentát, á' melly csak ebben á' Kabinetban találtató Kints Árát meg-adhatná. Á' nevezetesebbek ezek: Edj Fördő Kád Csigából gyöngyökkel gazdagon és mesterségesenn kirakva. Benne fürdik Diána, á' Kopóji körülötte vannak aranyból sat.- Szamtalan Sceptrumok briliantal á' pazerlásig ki rakva.- Az Ordók Czimerei, mellyeknek alsó részek arany, felső részek pedig nagy szögeletes Csillogó gyémánt.- Vagy 200 nagy Arany gombok, mellyeknek felül á' közepek egy egy gyémánt.- Edj nagy ezüst Asztal, mellyen á' Nagy-Mogol á' maga Thronusában ül (csupa aranyból) körülötte az asztalonn 133 darabból álló presentet tevő rész szerént személlyek, rész szerént present darabok vannak, ezek is mind Aranyból vagy drága kövekből. Nevezetes ezek közt, egy meg-terhelt aranyos ezüst elefant, és Teve á' Karavanokkal s.t.e. Á' régi Egyiptomiak Isteni Tiszteleték Arány készületbe elő adva. Szép á' többek közt az ezüst Isis, és edj Arany Krokodilus, mellynek á' Schuppéjit gyöngyök teszik.- Edj párja nélkül való Onyx; á' formája ilyen: - Á' Koronához való Zafirok, hyacintok, és á' le-

irhatatlan szépségü 's betsü brilliantok.- Edj dio forma Nagyságú Cseh Gránát, melly Európában á' leg-nagyobb.- Edj Zöldes Fehér Indianai gyémánt, edj diónál valamivel kissebb. Ennek á' három most említett drága kőnek nints Európában párja.- Hatvan Garnitur Knopf brilliant. ezek olyan gombok mellyeket az Elector valami nagy solennitaskor rak fel á' ruhájára. Ezek á' gombok olyan nagysaguak mint á' Magyar Mészárosok lajblijokon levő gombok, hanem szögeletesek.- 2 Nagy és két kitsiny briliantos Csatt.- Az Electori Sceptrum csupa briliant markolattal és véggel.- Edj tenyéryni Kereszt forma briliant czimer.- 117 gram nehézségü briliant páltza-fogo.- 60,000 tallért érő briliant Kalapékekesség.- 5 fertály fontot nyomó briliant bokréta.- Á' sok Nyak ékességek, Kar-kötők, fülönn függők.- Orientalis fel-füzött egy igen nagy borsó szemnyi sok gyöngyök.- Ismét 60 rosette Garnitur Knopf.- 4 rosette Csatt.- Kalapra való rosette ékesség.- Temérdek sok gyűrűk, mellyek közzül nevezetes edj mellynek á' feje, edj pyramis forma gyémánt és 24,000 tallért ér.-

Á' hét első szobákban az Aufwarter mutogat; az utolsóba pedig - á' 8-ikba- hogy annál nagyobb tiszteletet és csudálkozást gerjeszzenek á' nézőkben á' Kintsek betsekhez képest maga mutogat á' Hofrath, aki tsak akkor jó be mikor már á' 8-ik Kabinetra került á' sor.

III, Á' Rüstkammer. Itt az Entregeld 2 Thalér. Ebben az épületben sok régiségek u.m. puskák, kardok, öltözetek, derék vitézek felöltöztetve s.t.e. vannak. Van ebben az épületben vagy 23 Kabinet. á' mellyekben lévő Kints szintügy á' pazerlásig van majd nem mint á' Grünes Gewölbben. En á' mellyeket magannak fel-jegyzettem ezek:

1-ső Kabinet. Itt van II-ik Augustus Eqvipageja, mellyet

neki edj Tatár Chan ajándékozott. Ezenkívül sok régi fegyverek. Különös edj 1 1/2 ölnyi hosszású Kard.

2-ik Kabinet. Edj Darius Király ajándékozta Ló, mellynek szerszáma rubinttal topázzal sűrűn meg-van rakva. Nevezetes még itt: edj régi Koronatióra készült nagy darab Kőszál, mellynek csüngősdarab tetején arany poharak vannak, a' mellyekből ittak.

3-ik Kabinet. Ebben a' két Kabinetban van ismét edj Tatár Kan Eqvipageja; és az 1-ső Augustus külömb külömbféle Kertész eszközei

5-ik Kabinet. Pantzélos Sax Vitézek. - II-ik Ferd. presentje 1-ső Johan Georghoz, a' ló Nyergének a' Kápáját drága kövek teszik.

6-ik Kab. Ismét edj Daniai Király eqvipageja, gránattal és gyöngyel kirakva. ezen kívül sok mesterséges fegyverek.

7-ik Kab. Elefant Csont agyu pistolyok.

8-ik Kab. II-ik György Eqvipageja mikor a' Frankfurti Koronázásra ment. A' Kengyele Arany, - és gyöngyel van ki rakva. A' takarója Aranyos veress bársony. - Régi Zászlók. - A' Janitsárok Kardja.

9-ik Kab. Edj drága bokrétás Ló. - Edj indiai Waldhorn elefánt Csontból. - Az Indiai Király czifra tollas öltözete. - Indiai Jápponiai fegyverek. - Chinai Császár aczélos selyem Csörgős ruhában. - Bokrétás tarélyos csörgős ló, mellyen a' Val. fejedelmek szánkáltak.

10. Kab. A' Chevalierok, drága régi Kardjok. - Török Ministerek fel-öltöztetve. - Pánczél ing. - Török puskák. - Nyilak. - II-ik Augustus Eqvipageja. A' Nyeregkápája Napot ad elő topázból. - Az ő Aranyos Maskarája. - Szerecsen Korona. - Aranyos pánczél. - Két nagy Janitsár zöld ruhában. - Edj Török basa Eqvipageja mellyet Bétsnél vettek el. - Ló farku Zászlók, felül edj réz hóld.

11. Kab. A' Chevalierok sok panczéllyok egészsz Circulus és ellipsis formára.

12. Kab. Török Dobok, Czifra aranyozott lótakarók. Turban.

13. Kab. Edj Török Követ drága kövű czafrangos eqvipageja. - Török sisakok. - Római panczéllok czifra figurákkal. edj a' Trojai hadat adja elő.

14. Kab. A' Churfürsti halotti pompára való régi Eqvipage. - A' Gustavus Adolphus valóságos panczélja és sisakja.

15. Kab. XII-ik Károly pántzélosan el-találva. - II-ik August mint Lengyel Király, drága Köves kard az oldalán, Arany alma, a' Kezében, Arany korona a' fején. - Péter Czár panczélósann el-találva. - Vadász eszközök a' Fejedelemé.

16. Kab. Arany markolatú fejedelmi Kardok. II-ik August. Koronázáskori eqvipageja, gyémántal és gyöngyel ki-rakva. - 1-ső György Sceptruma, mellynek fején edj Arany repetir óra van.

17. Kab. Két Chéf pántzélosan nagy bokrétás Lovon, edj más ellenébe szegezett dsidával. -

18. Kab. II-ik August. rendes bõrrel be húzott 50 fontnyi vas panczélja. Ugyan az ő 20 fontnyi pamuttal meg-tömött vas sisakja. ezt a' fejembe tettem de én alig birhattam.

19. Kab. IV-ik Joan. Georg. nagy kalapja és curassa mellyben Moguntzia mellett hadakozott. - A' III-ik György igen nehéz panczélja és sisakja. - Edj rettenetes nagy Granatéros szakállason.

20-ik Kab. II-ik Rudolf eqvipageja mellyet II-ik Christiannak ajándékozott drága kövekkel. - XIV-ik Lajos gazdag aranyos nyerge, mellyet II-ik Augustusnak küldött 6 Lóval.

21-ik Kab. II-ik Christian török Manierra készítettett Eqvipageja. Egessz topáz a' Nyereg Kápája A' Takarójára gránattal é' van ki-rakva: Christian Churfürst. A' Nyereg hátuljára és Kengyelére vesztegetve van a' drága kö. - Vannak itt száma nélkül való drága kövekkel kirakott panczéllok, sisakok, csupa ezüst és arany kengyelek.

22-ik Kab. A' Választó Fejed. Szánkázó Eqvipageja. - Vannak itt fiókokban számtalan sok bokréták. Kivált a' Rósa Szinüek igen szépek. - Van edj Meerschwalbnak a' bobitájából (Krone) tsinált bokréták (fekete) mellyből edj szál (Kiel) edj Aranyat ér. Van pedig benne 858. Ezt a' maskarás bálban teszi fel a' Churfürst gyémánttal felékesítve.

23-ik Kab. 1-ső August. és Austriai Albert viaskodások ló há-

ton nagy dsidával. Amaz nyert. - A' II-ik August Lakodalmi öltözete bőrből, aranyozva. Ugyan az ő redout ezüstös kék selyem ruhája. - I-ső György Gála ruhája igen gazdagon aranyozva 50 fontnyi. - A' Christián gála felette bő viola szín selyem nadrága. - Edj Palast selyemből, aranyos; Moguntzia van reá ki-varva, sok aranyos Landschaftsal. Az I-ső August felesége különös öltözete.

IV, A' Zeughaus. Itt a' több különös fegyverek közt meg-jegyzést érdemel az a' puska, melyet először Schwartz Berthold csinált Ebbe nem voltam.

V, A' Bildergallerie. Itt leg szebb darab a' sok szép képek közt, Die Nacht von Corregio, mely a' Krisztus Születését adja elől. Ebben sem voltam.

Dresdában edj pompás festett Szobától 24 órára, edj ebédétől Vatsorától, és reggeli kávéért fizettem 1 Tallért 16 garast.

7-a Oct. dél utáni két órakor ki indulván Lipsia felé, a' leg-szebb fekvésű szőlő hegyek alatt melyeken a' leg jobb izléssel épült mulató házak és borházak láttanak, nagy részént az Albis partján utaztunk Pischen, Tsichowitz, Janowitz, Keln, falukon keresztül és a' Nap estve Missniába értünk, és ott háltunk. Missnia, Lipsianak menvén az Ember, az Albis tulsó partján esik, melyen edj bálthajtásos be fedett derék hid van építve. Missnia szép Város, partos helyenn fekszik. A' Vára pedig, a' melyben edj a' leg-hiresebb porcellán fabrika van Európában hegyenn fekszik. A' ki Missniában a' porcellán fabrikát meg-akarja nézni, annak arra Dresdában kell billétet váltani. Itt a' Szoba, és a' Vatsora 14 jó garas volt.

8-a Oct. keresztül mentünk Zehren, Seerhausen és Oschatzon. Ez az utolsó derék Város. Dresdában edj húzasért 5 garast és 4 pfenninget adtak, mint más hozzá tartozó helyekenn is; de már Oschatzban az 5 garashoz 8 pfenninget adtak. És mindenütt is ennyit adnak a' Saxoniai Vál. Fejedelem Ditióján kívül. Oschatzban igen jó ebédet adtak 40 krajtzárért, úgy hogy meg sem ehattuk a' mit feltettek, és többet el-vittek az Asztalról, mint a' mit hármunknak Morva és Cseh-Országban feladtak. - Klappendorf, Luppá, Kirn, Wurzen meg-lehető Város. itt a' hálás és Vatsora 34 xr.

9-a Oct. Maker, Jerkszen, Borsdorf. itt három finisa kávé és mellé fain Kalátsot adtak 14 xrért. Már ide derekasson ki látt-zott Lipsia és 11 órakor belé is értünk.

Lipsia sikonn fekszik, távolról hegyek veszik körül. Nem a' leg-csinosabb Város. Nagy épületei vannak. Ekkor épen Országos Vásár (Messe) volt benne. Már az előtt két hete hogy tartott, még is alig lehetett benne néhol menni a' sok néptől. Majd minden háznál sátor volt; a' tágasabb uttzákon pedig négy sorosann is voltak a' deszka báltok. Minden uttzán fel 's alá vontatják a' nagy halvány öszve csinált Csomó portékákat. Nem lehet azt képzelni mitsoda külömb külömbféle portékákkal czifránn meg-töltött báltok vannak itt. Vannak olyan uttzák a' hol majd minden harmadik 's negyedik ház Könyves báltból áll. Az uttzákon is sok könyveket árulnak, még pedig jókat oltsó áron. A' Paulus Exegesisét is edj asszony árulta már. Itt nem szokatlan dolog, hogy még a' Kofák is Könyvet olvasnak. - El hültem bele mitsoda oltsón lehetett itt mindent venni Magyar Országhoz képest. Edj Zöld paputsot 9 garasért; két pár hosszukás szépen strikkolt strimpflit 10 garasért. A' Payn ritka Könyvét a' Buchandlungban 1 Tallér 12 garasért. Ezt Pesten és Posonyban 5 Rhenesért sem lehetne meg venni. - Lipsia körös körül van ültetve szép allékkal, a' melyek közt igen szép sétálás esik. - Nevezetes Templon benne a' Niclasé. Szálva voltam a' Dresdner Herberger Vendég fogadásban, a' hol jól meg-rántottak talánn azért, hogy sok volt benne az idegen. Edj hálásért, és olyan ebédért, a' mitől csuda hogy meg-nem betegedtem 1 tallért fizettem. - Még ezen a' Napon Landkotsist fogadtunk hármann Jénáig 10 tallérért.

10-ik Oct. ki indultunk Lipsiából 9 órakor reggel. A' Kapunál a' Kofferért 2 garast vettek tőlem mintha Kereskedő lettem volna. Lindenau, Schönau, Markgraustädt. Poestitz, Lützen, Recken, Rippach nevű helyekenn keresztül menvén délutáni 2 órakor Weissenfels-be értünk, a' hol 5 jó garasért vajaztam és sereztem. Weissenfels szép

kis Város. A' Saxoniai Val. Fejedelemnek edj dombonn szép residen-
tiája van itt. Itt láttam először a' Szála Fojó vizet, a' melyet
annál örömebb néztem mivel Jena felől foj. - Ezután Wetaun ke-
resztül menvén hálásra Naumburg Városába mentünk, melly valójába
eröss és derék Város. Mi a' Hostatjában szállottunk edj Czifra Ven-
dég fogadóban, a' hol a' Lokajok szedték ki a' Kotsiból. De megkér-
ték osztán reggel érte a' Trinkgeldet. Ebbe a' Vendég fogadóban,
mint másutt is a' pompásokban minden jelentés nélkül fel-hozták
reggel a' Kávét. edj hálásért, Vatsoraért, és Kávéért fizettünk
itt személly szerént 1 f 3 garast.

11-ik Oct. Véghetetlen rossz út vólt, pártos és sáros; azért
is postiliont váltott a' Landkotsis a' Postann. Reggel értük.
Kammsdorft Dorndorft, mellybe edj nagy hegyről ereszkedtünk le.
Mellette szép Zöldes mezőn a' Kősziklák mellett a' Szála foly. Dorn-
dorf felett immediate valami 40 ölnyi kopár kőszikla hegyen épült
Dornburg, melly a' maga nemébe ugyan tsak derék erösség. Porsten-
dorf. Már innen meg láttzott Jéna. Mi ide dél utánni 2 óra tajban
verődhattunk a' rossz út miatt. Itt ebédeltem osztán 8 garasért.
Dél utánni 4 óraker értünk be a' régen óhajtott

Jénába. Ez csinos kis Város. Völgyben fekszik, és körülötte
Amphitheatrum formán vannak az igen magoss kopár, kősziklás hegyek. -
Szállottunk a' Bär nevű Vendég fogadóban. A' Kapunn lévő Katona meg-
tudván hogy Magyarok vagyunk mindjárt tudtára adta a' Landsmannok-
nak a' kik azonnal el-is jöttek hozzánk. ezek vóltak: Erdélyből
Baló Samuel Ur. Patakról Horváth Gábor Ur; Debreczenből: Szabó Pé-
ter és Vecsei. Urak.

12-ik Oct. szállást fogadtam a' Nagy Piatzon Özvegy Humelné-
nél fél esztendőre 8 tallérért, a' mellyért edj lakó és háló szobát
adott által. Amaz szépen kifestett, 4 karszékkal író pulpitussal,
schreibtischel, tükörrel, ruha tartó almáriummal. Ezért a' pénzért
teszen az Aufwärterinn minden szolgálatot a' ruha és csizma tisztí-
tásonn kívül, a' miért a' Stiefelwichsernek 1 Fertály esztendőre
fél laubtallért kell adni. Az Aufwärterinnnek pedig minden Vásárkor
1 Tallért. - Tractierul a' Rosát választottam u.m. ahol ebédet 4 jó
garasért adnak, és ez igen betsülletes három féleből álló.

13-ik Oct. három Lutheranus Atyafiak érkezvén meg, a' szokás
szerént, mint a' Landsmannschaft tagjai edj estveli tractamentre
invitáltak a' Magyarokat, a' hol a' barátság-kötés után vigadtunk.
A' 3. Lutheranus Magyar Urak ezek vóltak: Schüttze, Reusz, Clement. -
A' régiek közzül valók: Hamarlián, Lamos, Mélzer, és Sztanyák. Ezu-
tán érkeztek ismét: Petrovits, Podránszki.

15-a Oct. Az Universitas Pedellusának be-jelentettem magamat,
a' ki engemet viszont Prorektor és Hofrath Gruner Urnak be-jelentett
a' ki a' hozzá való megjelenésre a' következő napi dél utánni 2 órát
határozta. Azért is

16-a Oct. dél utánni 2 óraker a' törvényeket előmbe adta a' Pro-
rektor, azokat vélem subscribaltatta; azután kezét fogott. Párban
edj nyomtatott reversalist, edj Patenst, és az Universitas törvén-
nyét által adta. Ekkor az Immatriculatióért kellett fizetni 3 tal-
lért 14 jó garast; a' Pedellusnak 2 húszast. a' szegények Cassájába
20 xrt.

21-a Oct. Professor Ulrichnál kezdettem járnai az Anthropologia
philosophicát, mellyet ő ekkor Napjában, két órán tsak azért adott
Napjában edj hétig, hogy annál nagyobb kedvességet, 's bizodalmat
szerezzen a' Halgatóibann. Ezt a' Tudományt öszve kötötte ő a' Gall
Craneológiával a' mellyet meg-lehetősen critizált. Ez a' Gall Bécsi
Doktor. Ő Junius és Julius holnapokban, a' Német Országi Universi-
tásokat mind be járta, és a' Craneológiából v. a' Koponya-tudomány-
ból bizonyos órákon Letzkeket tartott. - Minden embernek, különös
tulajdonságait meg mondotta a' Koponyán lévő ki' tsucsorodásból, vagy
be horpadásból. Igy p.o. kibem van igen nagy mértékbe a' Vénus?
Kinek van nagy hajlandósága a' lopásra? Kinek van nagy memoriája,
Oeosophiája? s.t.e. Jénában mikor a' Letzkeket tartotta - körül be-
lől lévő vidékékről nagy emberek is bé-jöttek. A' weimari Herczeg
Asszony, Wieland, Weimarból. Vólt vagy 100 halgatója. - 18 órann
tanított, és a' honorariuma minden személlytől 1 Louisdór vólt. -

Szinte mikor Jénában tartózkodott, történt, hogy edj Leány Dajka, haragjában úgy meg taszította a' vele lévő gyermeket, hogy az edj mélyly tó partján lévén, beleesett, és bele fúlt.- Ezt a' Leányt (a' nélkül hogy tudta volna Gall, és csak próbára) eleibe vitték Gallnak. Ő meg-tapogatta a' Koponyáját és úgy találta, hogy a' Leány igen indulatos, bosszus, azomba nagy mértékben van benne a' Nemi-ösztön. Ezzel az Experimentummal igen hitelessé tette Gall a' maga tudományát. A' mit még eddig edj Doktor sem csinált, sőt nem is tudott, hogy t. i. az agyvelő nem edj solidum gombolyeg massiv test, hanem tsak efflorescentia, és hártya forma, ő azt is megmutatta a' Doktorok bámulására, t. i. edj ember agya velejét az asztal közepére tette és szép laposra ki fejtegette.- Tsak azt kérte ki magának hogy neki semmi filosofica a 1-ori való ellen-vetést ne tegyenek, mert az ő tudománya Inductionn fundálódik.- És még is Ulrich philosophice critizálta és az agyvelő ki-terjesztésén kívül majd egy állítását se hagyott meg.- En igen nehezen szenvedtem ezt az Ulrich Német Prü Grüblerereyet

24-a Oct. Az Exegesisre órát váltottam a' Nagy tiszteletű Griesbachnál 2 laubtallérért.- Augustinál, a' ki az Orientalis Nyelvek Professora, az Ő Testamentumra való Bevezetésre 2 laubtallérért.- Váltottam helyet Gablernél is a' Morálra, de ezt oda hagytam, mert azon kívül hogy az ember Vortrágja rossz, nintsen systemája is. Augusti leg-derekkabb ember a' Theologicumokban Griesbach után. Még Ifju ember, és ha ezentúl is olyan mértékben tökéletesíti magát mind eddig, igen nagy hírv ember lessz. En az Aestheticus gustust, a' praecisiót a' Criticát csudáltam benne.- Az Anatomicában halgattam az alkalmas Fuchst is. Ő Würzburgból a' téli Semestrisre jött Jénába. Ez előtt a' hires Loder Prosectora volt Jénában, de most minden úgy becsüli mint a' ki ezt a' Cathedrárt megérdemli.- Az ő honor 5 Laubth. A' Theatrumán mindent Cadaverenn mutat. A' holt embert meztelen be-viteti edj fekete táblán: fel téteti a' Theatrumra. Maga, mellé ül, a' penicillus a' kezébe, a' mellyel a' testet minden undorodás nélkül bontja, 's úgy magyarázza a' halgatóinak. A' Cadavert leg-inkább a' Bolondok házából kapja, vagy a' kik magokat erőszakosann meg-ölik, mint p. o. volt edj Marqvir, a' Sálába ugrott. Néha pedig pénzért veszen.- Eichstädtnél is hospitáltam. Ő a' Philológiát tanítja, és a' Literatur Zeitung Redactora. Mikor a' tanításain voltam, Cornelius Tacitust magyarázta. Jó Criticája van. De a' Vortrágja nem kedves.- Voigt Physicát és Mathematicát tanít. A' Publica Orakban rendszeren halgattam nála az Popularis Astronomiát. A' Physica letzkéit edjnehányszor meg-latogattam. Minden leg-kissebb dolgot experimentaliter ad elő, és szerencsésenn.- Heinrich, a' XVIII-ik Század Historiáját tanította mikor nála hospitáltam. Mindenütt ki-mondta az igazat a' hol kellett.-

10-ik Nov. az Orosz Császár nézésére Weimarba mentem Baló Sámuel (a' ki az Ifjú Gróf Teleki Ferencz Gouverneurje volt, és véle edj szálláson laktam) Vétsei és Szabó Péter Urakkal; de már ekkor ki-indult a' Császár, és a' Kotsijába láthattuk.- (A' Weimari Herczeg-Asszony az Orosz Császár Testvérje) Weimar szép Város. Igen szép és jó gustussal épült benne a' Hertzeg nagy Residentiája.- A' Tracteurbe sok Prussus Katona Tisztekkal ebédeltünk, a' kik akkor Weimaron keresztül Erfurtba vitették a' Hadi Cassát.- Weimárban lakik Wieland, és Göthe.- Ott létünkben edj Obester temetése, volt. A' leg-nagyobb paradé tsak a' volt a' temetésében hogy vagy 600 Katona a' Temető-Kert Kerítése közt háromszor lött neki Utólsó salvét.

17-ik Nov. A' Weimari Kis-Herczeg "Paul. Alex. Constant. Fridericus Augustus" születési solennitása tartatott az Universitas Templomban. (A' Kis Herczeg született 25.-a Sept. 805).- Reggel 8 óra tájban, a' Város Uttzait Musikákkal be-járták. A' Piatzon karéjt formáltak a' Musikusok. edj a' végre fel-öltöztetett szép 14 esztendőös forma gyermek, edj kék selyem kis Zászlót lobogtatott a' kezében, mellyre a' Kis-Hertzeg neve ki-volt varva. A' Muzsika után háromszori Es lebe hoch!!! hangzott. 11 órakor be-gyült a' Nép az Universitas Templomába; A' Professorok, elől két Pedellus által vezettetvén (a' kiknek az Universitas Sceptruma volt a' kezekben) rendel be mentek. A' Prorektor Veress bársony palástba volt öltözve. Eichstädt edj szép deák dictiót "De Bonis Academiae Jenensis im-

primis a' Liberalitate Rect:rum Suorum et Conservatos Profectis mondott." A' Chorusban szép Musika volt. -

21-a Nov. Jénán keresztül mentek Göttingába két Debreczeni Atyafiak: Szoboszlai és Dobos Urak, a' kiket itt léteken a' Professiókra el-vittem, és vig óráink voltak edjütt.

13-ik Novembertől fogva 23-kig által mentek Jénán vagy 15,000 Prussus gyalog és Lovás Katonák, a' kik minthogy pihentenn voltak jó kedvek volt. - Sok Munitiós és Agyús szekerek volt. - A' Prussus huszart koránt se lehet a' Magyarral öszve hasonlítani. Nints a' Prussusban olyan jó vér. - A' Lovak se derekas. Az Austriai Tiszt fel nem ülne arra a' rossz Lóra, a' mellyre a' Prussus tiszt. - Sok öszve vagdalt képü Tiszt volt köztök. Bizonyosan érdemert adja a' Prussus a' tisztséget!

December elején a' Zastrow Prussus Generalis Regementje Jénában qvartélyozott két hólnapig. - Az itt által ment Prussus Katonák közt voltak edjnehány született Magyarok is, a' kik az 1799-ik és 1800-ik Frantzia háborúkor akarván vissza menni az Országba Mainz körül (passusok nem lévén) a' Prussusok által le tartóztat-tak, 's azólta nálók szolgáltnak 10 esztendöt kell nálók leszolgál-ni. De én úgy vettem észre a' beszédjékből, hogy inkább által szök-tek a' Prussusokhoz mintsem el-fogadtak. Edj Ketskeméti fi Szabó József nevezetü a' szállásomon meg-keresett. Nagyon örült hogy 5 esztendő túl fogva most az edjszer beszélhet magyarul. Schnapsot hozattam neki, utoljára 3 jó garast adtam neki. Igen nagyon meg-köszönte, 's azt mondta: No nem gondoltam hogy ezen a' földön in-gyen is kapjak pénzt. - Panaszolkodott a' prussus Lénungra, de van is oka rá, mert edj hétre tsak 8 jó garast kap edj köz katona. A' ruházatjok is tsekelly. Köpönyegje edjnek sints. Még is azért tél-ben is, délig mindég exercitiumban voltak.

Hospitáltam 20-a Nov. a' Prof. Hégel és Heiligenstädt Praelec-tiójokonn - Amaz Historia Philosophiat tanított felette rossz Vor-trággal; ez pedig derekáson tanította a' Saxoniai Jusst.

Karácson 1-ső Napján felséges Munkát Marczoll a' Város nagy Templomában. - Ujj esztendőkor még szivre hatóbbat jó Campusa lévén az akkori Drágaság és fegyver uralkodás. Sok Prussus Katona tisz-tek is meg jelentek erre a' predikátzióra és csudálkozással hall-gatták.

1806. 17-a Jan. adtam be edj Dissertatiót a' Latina Societasnak (mellynek Directora Consil. és Prof. Eichstädt) ilyen motto alatt: Disqvisitio Philosophica in Naturam Syntaxeos Lingvae Latinae. Ezt a' Dissertatiót a' Societas helyesnek találta, és reá a' Diplomát ki-is adta.

22-a Jan. tudtam meg Sz. Péteri Káplán T. Mólnár Josef Ur Le-veléből, hogy az én igen jó édes-Atyám November vége felé az Örök nyugalomra elköltözött. Szomorú hír volt ez én reám nézve!!! Nem kívántam volna egyebet tsak beteg agyába körülötte meg-mutatni fiui tartozó kötelességemet 's ez által azt a' háladatosságot mel-lyel tartoztam, körülöttem, gyermekségemtől fogva elkövetett Atyai gondoskodásáért. - Nyugodjatok bölög Hamvak!!! 6-a Febr. Volt a' Prorec-tor-tétel, mellyet az előtt való estve minden Landsmannschaft celebrált. ve a' piatzról, musika szóval ment a' régi Prorektorhoz. ^{8 óra tájon est-} Grunerhez, öszveséggel minden Landsmannschaft, sok felálló lámpásokkal. Más-szor mikor tiszta száraz, idő van fáklyákkal világitanak. Most pe-dig esső volt és azért volt lámpások a' fáklya helyett. - Grunerhez két Expeditus be ment, meg-köszönte a' Tanulóság nevébe a' Prorector-ságót. Az alatt a' többiek mind a' Gruner ablaka alatt voltak. Gruner is megköszönte az ablakonn által a' Tanulókk ezen fél esztendöbeli Modestiajokat. Grunertől az Ujj Prorektorhoz. Ulrichhoz ment a' Se-reg. Otet is meg-köszöntötték a' ki viszont meg köszönte a' Tanulók által lett meg-tiszteltetését. Innen a' Piatz közepére ment a' Lands-mannschaft; - karéjt formált, musika szó alatt, két szép é' végre készült Notával rekesztette be a' solennitást. - Ez után Commerschí-roztak. -

12 Febr. estveli 6 óraker Hofr. és Prof Voigt a' Herczegi resi-dentia felett Astronomica Observatiót tartott Tanítványival. elősz-szór a' hólodat visgáltuk edj kissebb és nagyobb Tubuson. Igen szé-

pen láttzottak a' benne lévő Maculák. A' Hóld igen reszket mikor tubuson nézi az ember. ezt a' reszketést pedig annak mozgása okozza. Ezután néztük a' hóld mellett lévő Venust Napnyugotfelé. Az Ursa Minort és Majort, a' közte lévő sok csillagokból álló Dracot. ez egy nagy S forma betűt ír le. ezután néztük Ceresst, melly tsak nem az Eg középetájján esett. Cepheust - Oriont - a' Friedrich csillagát mellyet Herschel detegált és a' Nagy Fridrik nevérol nevezte.

12 Martii olvastam szomorúan az Edes Atyám halálát. Az Edes Anyámnak ezen Levele nagyon meg-változtatta az én Német Országi Lakásom felől ki-csinált planumomat.

15-a Márt. Ment el Jénából erdélyi F. Baló Sámuel Ur a' kia' Gróf Teleki Sámuel Ur fia Ferencz Tanítója volt, és a' kivel én félesztendeig edj szálláson laktam. Az erdélyi Landsmannschaft két kocssival kíserte ki Dorndorfig, a' kik közt én is ott voltam. Az Erdélyiek ezek voltak: Schnell, Bättenseiler, Filtsch, Olert. Két Lutheránus Tóth-Magyarok: Klement, és Hamaljár ló hátton voltak. Ott volt még Reuss és Schütz is Luther Magyarok. Baló Sámueltól szives Csókók közt vettem búcsut. - Ezen a' Napon mentek el Jénából Bodolai és Horvát Baratim is postán, a' kiket Dorndorfban várt meg Baló Sámuel. Ezek azért vették ismét Lipsia és Prága felé az utat, mert az akkor Regensburg tájjékan uralkodott epidemia miatt Norimberga felé nem mehettek. - Még is Vétsei Gábor Debreczeni Atyafinak nem volt ez akadályára mert ő postára ült ugyan ekkor és, Norimberga, 's Regensburg fele vette az útját. - Edj héttel ez után Deáki és Szabó Péter Urak is utnak indultak Regensburg fele és a' Reform. Magyarok közzül tsak magam maradtam Jénában.

29-ik Mart. két Eisenachi, és edj Schnepfenthali Fival utnak indultam hogy Schnepfenthalban a' hiress Salzmann Nevelő Institutumát meg-látogassam. A' két Eisenachi fi volt Zellmann (Theologus) és Frenzel (Jurista) A' Schnepfenthali Fi Schlöffel, a' kinek az Attya, a' Salzmann Institutumában musikát tanit. En ezekkel Erfurtig utaztam edjütt mert onnan Ditendorfba a' Herrenhuterekhez tértem ki. - Jénából 29-ik Martij. 6. óraker reggel ki indulván Kett-schaun menvén keresztül 11 óraker Weimarba érttem, melly Jénához két mérföld. ebédeltem az Elefantba 10 jógarasért. Itt semmit se tapasztoltam; vissza jövőre hagyván a' tapasztalást, kivált hogy akkor a' Nap még Erfurtba akartam menni. - Weimarhoz Erfurt 3 Mérföld. Weimaron túl értem Nora, Münichholz, és Lindenholz helyeket. Mindenütt Chaussen mentem Erfurtig, a' hova estveli 7. óraker értem. Erfurt santzal és erőss kö keritéssel körül vett Nagy-Város a' Gera vize follja körül. Erfurt edj a' leg-régibb Német Országi Városok közzül, a' mint ezt a' benne lévő épületekből is ki lehet huzni. Fellette sok Templom és Torony van benne, ugy hogy mikor az ember bele megyen, második Prágot gondolja Erfurtba. Edj részi Völgybe, más részi a' Varosnak dombos helyen fekszik. - Szállottam a' Schleendorn nevű Vendég fogadóban, a' hol 3 professorok is vatsoráltak. Most Erfurtban nints Universitas hanem tsak Gymnasium. Derék Professorkok vannak azomban benne u.m. Bellermann, a' ki Theologica munkáiról hiress, de a' mint mondották, Berlinbe vivődött mostanába Professornak; Itt van a' hires Chemicus Frommsdorf is, Arnoldival edjütt, a' ki a' Gall Craneológiájáról Systematice szép munkát irt. -

30-ik Mart. Edj Vezetőt vettem magam mellé, és a' Cathedrale Templom Tornyában felmenttem, mind hogy onnan a' Várost szép vidékével edjütt felvehessem, mind hogy a' benne lévő nevezetes harangokat meg-nézzem. - Leány volt a' Vezető - Edjnehány gráditson fel hágván két középszerű nagyságu harangra találtam; ezen felül volt az a' nagy harang mellynek kevés párja van Európában. Sz. Susánnának van szentelve reá van öntve a' képi is. A' több irások közt uncialis betűkkel é' van rá írva: Laude Patronos Cano gloriosa. - 1497-be öntődött. A' harang maga 275 mása, az ütője 11 mása. A' kerülete 15 réf; magossága 5 réf. diametere 5 réf, vastagsága a' magasságának 1/2 réf-24 ember huzza csigánn. Volt még ebben a' toronyban edj másfél ilyen nagyságu harang is de a' menykö széllyel olvasztotta. A' Toronyba lévő fann még mostis láttzik az Egés. Ennek a' harangnak az ütőjét (melly 14 mását nyom) még most is a' toronyban tartják emlékezet okáért. - A' Torony felső részébe van még, 4 kissebb csupa ezüst harang.

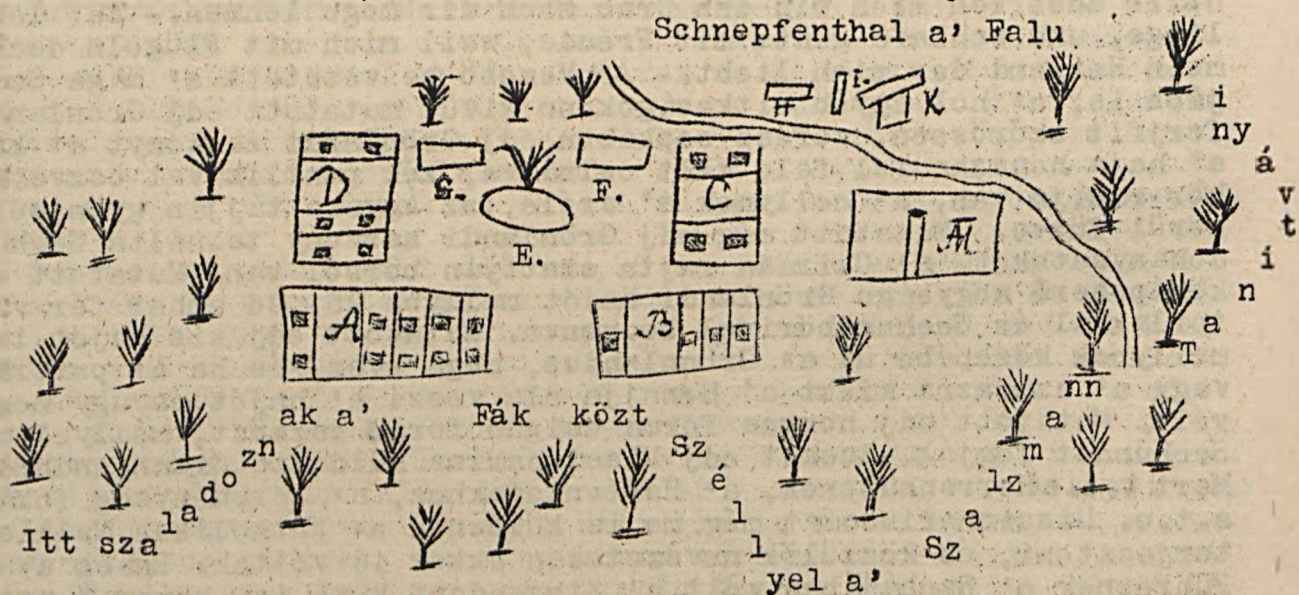
A' Torony tetejébe lévő Galleriáról igen szép kinézés esik Gotha, Eisenach, és Lipsia felé. A' Vezető Leánynak 3 jó garast adtam.- A' Vendégfogadóban magam mellé vett Vezető a' piatzon vezetett keresztül a' Luther cellulájához de a' mellyet ezúttal meg nem láthattam, mert a' Vezetőt otthon nem találtam, ekkor a' Nap pedig még Gothába szandékoztam menni. A' Piatzon edj szép magass pyramis van a' Mainzi volt V. Fejedelem tiszteletére emelve. Mert Erfurt ez előtt négy esztendővel a' Mainzi V. Fejedelemé volt. Az után a' Prussiai Király birtokába esett, más vele edjűtt levő 30 helyel. Szép Acquisitia ez! De a' Lakosok tellyességgel nem szeretik a' Prussus igazgatást mert az Accise szer felett való.- A' Pyramis edj oldalán két kerek és két költs Czimer van; a' másikon FC betű edj Koronával.- A' V Fejed. képi és ez az Inscriptio: Dem besten Vater des Landes Friderich Carl Joseph des heiligen Stuhls Zu Mainz Erzbischofs auch Fürst u Bischof zu Worms gebohren 3 Jan 1719. Erwählt 18 Jul 1774 in höchst eigener Person gegenwärtig in Erfurt von 17 May 1779. Dasé Denkmahl haben zu du ewiger Gedächtniss errichtet die treuen Unterthanen hiesiger Stadt Erfurt.- - A' Lutheranusok Templomába is elmentem, á hol ekkor szinte predikattzió volt; a' Pap, szép predikattziót mondott és derék actiója volt.

9. Orakor ki indultam Erfurtból.- érttem Schmier nevű falut.- Innen a' Chaussen kellett volna menni mindenütt egész Góthaig, hanemha a' Ditendorfi Werrenhuterek meg látására ki kellett volna térnem. Ki tértem hát bal kézre és ez a' ki térés harmadfél óráig tartott. Schmierből Ingersleben nevű faluba kellett nekem menni. De az idő ködös lévén nem jó úton mentem; és edj ló hátan menő Némettől tudtam meg, hogy messze el hagytam balra, az Ingerslebeni utat.- A' havas eső esett. Semmit se láttam, előttem - Vasárnap lévén emberek se jártak.- ez a' ló hátas ember egyebet nem tudott javasolni, hanem hogy a' szántó földekenn keresztül menjek balkézre egyenesen. Majd, azt mondja, fél óra múlva jobb kézre talállok edj völgybe edj falut a' lessz Ingersleben. Szerencsére reá is akadtam, és egyenesen reá bukkantam. Ingerslebentől vagy edj félórányi távolságra kilattzott a' Csinos Herrenhuterek lakhelye Ditendorf, a' hova 12 ora tájba bé is értem. A' Ditendorf végén lévő csinos Vendég fogadóba szállottam a' hol a' Herrenhuter Gazda meg tudvan hogy én ennek a' helynek meg-nézésére jöttem, igen szivesen látott.- Két Erfurti Urral, és Leánnyal ebédeltem 10 jó garasért. Doppelt sertis adott. az ebéd igen pompás volt.- A' Vendég-fogadós, kérésemre előhivatta a' Vezetőt, a' kit én valami fő papi embernek gondoltam mikor hozzám jött a' Vendég fogadóba. Csinos fekete fain posztó ruhába puderes parokába volt öltözve, 3 szegeletű selyem Kalap.- Megkértem, hogy a' névezetes nézni valókat mutatná meg, és a' Ceremoniálékat monadná meg. A' leg szivesebben ígerte szolgálatját.- Ezek a' Ditendorfi Herrenhuterek valami 50 esztendeje hogy ide szállottak.- A' Herenhuterek Historiájokat a' Zinzendorf életébe, és edj ilyen titulusú Könyvben: Briefe inter Herrenhuter fel-lehet találni.- A' Vezető először is a' Temető Kertbe vezetett. Ők ezt igen csinosan tartják. Jobb kéz felől edj sorba az Asszonyok, bal kéz felől a' Férjfiak fekűsznek. Akár szegény akár gazdag az a' ki meghal mindenknek edjforma qvadrát márvány követ tesznek le fektetve a' sirjára, mellyre a' meg hóltnak neve, születése és meg-halása ideje van szép betűkkel fel-mettzve. Fekszik itt edj Györifi Magyar Herrenhuter is. A' Koporsó kövére é van írva: Johannes Paschks gebohron Zu Raob in Ungarn. 31 Jan 1719. entschlafen d. 22 Sept. 1791. - Innen a' Versammlungsortba vezetett a' hol reggel estve öszve szoktak gyűlni és imádkozni. Két Chorus van ebbe az Oratoriumban edjiben a' ferjfiak; a' másokban az Asszonyok musikalnak. Ez az Oratorium minden czirada nélkül való.- Innen mentünk a' Schwesterek és Bruderek épületjebbe. Schwestereknek hívják azokat a' férjhez nem ment szemellyeket a' kik mind edj épületbe laknak, és semmi férjfi szemelly velek nem lakik; mihelyt férjhez mennek, azonnal nem lakhatnak többé a' Schwesterek közt.- Ezeknek a' Schwestereknek nagy tágas, csinos szobái vannak. a' Podiumokon Orájok van. edj szobában 10-12 lakik. mind öszve 150-160 Schwester van az Épületben. Ezek a' Schwesterek mind Professionisták, szép munkájok van, fain varrast és strikolást tesznek. A' Munkájok edj Különös bólt forma szobában van fenn

álló Almarionba, a' mellyeket mind meg-mutogattak. A mint meg mondják a' portéka árát, abból edj pfenninget se engednek többé. En, délutáni 2 óra tájba vóltam a' Szobájokban. ekkor némellyek kávéztak, némellyek strikkoltak. Van nekik ugyan ott az épületbe különös Oratoriumok, a' hol magok közt reggeli és estveli 6 órakor Isteni tiszteletet tartanak. Van köztök edj Fő Schwester. é tartja az Isteni tiszteletet. - Van edj közös háló Szobájok, abba mindeniknek külön külön tiszta ágya. Itt van fel-írva a' Schwesterek nevek is edj táblára A' Háló Szoba közepén egész éjjel lámpás ég. - A' Schwesterektől mentem a' Bruderekhez. - A' Bruderek is edj nagy épületben laknak külön, edj asszony sints velek. Es mihelyt meg házasodnak azonnal nem lehetnek a' Bruderek közt. Ezek is mind Professionisták, derék mesteremberek. Vóltam a posztó, flanell és materiát szövő műhelyekbe. Vannak köztök asztalosok, szabók, kalaposok, lakirosok, szappanosok, órások 's egyéb mechanikusok. Ezek csinállyák a' híres Herrenhuter papiroost is. Ezek is azonn az áron adják a' portékájokat, a' mint edjszer meg-mondták az árát. Ezek nek is van edj különös Oratoriumok, mellybe estve reggel bé-gyűlnék és Isteni tiszteletet tartanak. Sok excellens musikus van köztök, és az Isteni tisztelet alatt a' mint a' Vezető mondta gyönyörű musika tartatik. Van ebbe az Oratoriumba edj szép orgona is; A' tubusai háttal esnek a' musikusnak, nem előre mint közönségesen szokott lenni az Orgonákba. Az orgona körül sok musikus pulpitus van. A' Bruderek száma ekkor 125 vólt. A' Háló Szobájok tsinos. ebbe is egész éjtszaka lámpás ég, és mindig strásálnak benne. A' Háló Szoba pitvarába edj fekete tablára a' Bruderek neve van fel-írva. A' ki reggel bizonyos órakor akar fel kelni, a' neve alatt, estve krétával edj vonást tesz és utánna az órát írja fel. A' Strása tudja hogy az arra való, hogy ötöt abba az órába kell fel-költteni. - Van még a' nevezett három Oratoriumon kívül edj különös Oratorium, a' hol predikállni szokott a' Predikátor. A' mostani Predikátor Trautfetter Eissenachi fi. A' Bruderek Háló szobájokba ez a' két inscriptio van: O! Jesu du mein Hülf in Ruh. ich bitte dich mit Thräuen hilf dass ich mich bis ins Grab nach dir möge lehnen. - Es: Ich liege, und schlafe gantz mit Freude, weil mich mit Flügeln decket mein Heiland der mich liebt. - A' Vezető be vezetett a' maga Szobájába is, a' hol egyéb ritkaságokonn kívül mutatott edj Grönlandi ferjfit szőrössen, veress sapkában edj Grönlandi Asszonyt a' kinek a' haja hosszan fel fele volt csinálva, kék pantlikával öszve kötve; bőr ruhája van, a' mellynek a' széle, az Agyéka tájján gyöngyel van körül füzve. Mutatott még edj Grönlandi asszony tsinálta Seehund dohansatskót. a' Cziráda rajta szattyán bőrből van. Mutatott edj középszerű nagyságú Grönlandi hajót mellybe 25, 26 ember fér vitorlakkal és Seehundbörivel be.vonva. Mutatott edj kis hajót is, mellynek közepébe ül a' Grönlandus, maga evez, és ha a' partra vagy a' szárazra kiért a' Hénajja alá veszi a' hajót és ugy megyen véle. Mutatott edj horgas forma csigán forgó eszközt, mellyel a' Seehundot fogják. Ezeket edj Missionarius küldötte Grönlandból. Mert t. i. a' Herrenhuterek, a' Hottentotakhoz, a' Jóreménység fokához s. t. e. Missionariusokat még ma is küldenek a' Katholikus Vallást terjesztetni, és közzülök nevezetesen ekkor is vóltak. Ennek a' Führenek a' Szobájában vólt a' Zinzendorf képe is, hanem ő azt tartja hogy Zinzendorf nem sokat Conferált ennek a' Sectának felállítására. - Minthogy közönségesenn már a' Németek közt is nehéz megkülönböztetni ki a' férjhez ment, ki a' férjhez nem ment fehér személlly, mivel a' Leányok is valami főkötő formát viselnek a' fejekenn, annyival nehezebb azt a' Herrenhuterek közt meg tudni, mivel itt mind a' Férjhez mentek mind a' Férjhez nem mentek edj forma Csipkés főkötő formát viselnek. Az én Vezetőm azomban nagy gyönyörűségét tartotta abban, hogy nekem az előttünk meg-fordult személllyeket meg mondta hogy férjhez mentek é vagy nem? özvegyek é? Sőt én tölem is kérdezte hogy találjam ki, ez vagy amaz özvegy é? férjhez ment é vagy nem? En természet szerént meg nem tudtam mondani. O hát edj szempillantás alatt megtanított reá hogy tudjam meg a' Herrenhuter Asszonyok közt ki özvegy ki Férjhez ment, ki nem? Tudniillik a' Férjhez menteknek kék; a' Férjhez nem menteknek

veress; az Özvegyeknek fehér pántlika van a' nyakokban.- A' Herrenhutereket kivált az ő Csinosságok és humanitások Characterizálja.- A' Jesusd mint az emberi nemzet jóltevőjének érdemeit tisztelik, az ő életét mustrául teszik magok elejébe; sőt az Evangyeliomból bizonyos Summariumok van, és a' közönséges Öszve gyűlés helyén azt szokták olvasni.- Nekem a' Vezető nagy Schwärmernek láttzott, és ha a' többiek is olly érzésűek, nem egészen tiszta meg fogásoknak kell lenni a' Jézus Tudományáról.- A' Vezető olly emberséges ember vólt, hogy edj darabra ki indulásomkor el is kísért. Eleget mondtam neki hogy ne fárassza magát de ő erővel el kísért. edjszer mikor edj két fele téré útra akadtunk azt mondta: No azért kísértetek el kiváltképen, hogy meg mutassam mellyik útonn kelljen menni. Itt, szívesen megköszöntem erantam mutatott szíves indzlatját. Ő igen kért hogy még Schnepfenthalból vissza térvén látogassam meg, és jelenjek meg az Isteni tiszteletekenn. Adieut mondtunk egymásnak.--- Ditemdorfttól edj órányi tavolságra értem Kammstädt nevű falut. Innen szépen kiláttzott a' Gothai Herczeg pompás residentiaja. Egéssz Gothaig Chaussen mentem Tittleben és Siebleben helyekenn keresztül. Góthába estveli 7 óra tájjon értem be és szállottam a' belső városba lévő Schelle nevű Vendég fogadóba. Itt találtam Zellmann és Schlöffel utas tarsaimat a' kiktől Erfurtba elváltam. En Gothában az experiálást vissza jövőre tartottam. Itt csak annyit jegyzek meg róla hogy igen nagyon csinos város és sokba hasonlít a' pompás Dresdahoz. A' benne lévő emberek tonusa is kedves.- Az élés rendkívül drága benne. estveli vatsoráért hálásért reggel kávéért fizettem 1 tallért 6 pfenninget.-

31-ik Mart. ki indultam Gothából Schnepfenthal fele Sondhausen, Lein, Falukon mentem keresztül - Leinhoz 3 fertály Schnepfenthal, melly edj kis falu. ehez igen közel van, edj hegy oldalába, valósággal mosolygó tájjékon, zöld fényű fák közt, a' hiress Salzman Nevelő institutuma. En ide 10 óraker értem. Nagy négy épület van itt két Contignatióra igen sok szobákkal. Az épületnek illyen forma a' fekvése, a' mellette lévő vidékkel edjütt:

Itt A. B. C. van a' Tanitók és a' Tanitványok háza.- D. a' Salzman Asszony és Leány Familiája lakik. E. Forrás. Ide gyűlnek ebéd előtt a' tanitványok mosdani. ebéd után pedig a' szájjokat ki öblíteni. F. és G. Kert, mellyet a' Tanitók és Tanitványok dolgoznak. H. a' hintóka, I. edjemenen fenn álló rúd mellyre masznak. K. planum inclinatum formán menő fa. erre két kézzel mennek fel fele és ugyan úgy le fele. erre szoktak csimbalkozni is. M. lovagló hely. Az erdőből edj tiszta patak foly mellyet keresztül szoktak ugrálni edj hosszú póznával.- Tíz óraker be érvén az Institutumba szinte Letzkén vólt a' Director Salzman, halgatta a' tanitást. En be menvén a' Letzkére, egésssz emberséggel fogadott Salzman, a' kit ugyan Salzmannek magamtól nem gondoltam volna. Durva, mellertes Kaputrokba vólt öltözve nyakra való nélkül; a' haja meg nem vólt nyirve, hanem rendetlenül állott hatra felé. Ekkor a' hiress Guts-muths Görög Országot tanította Mappáról tanitványinak Salzman fenn álva

ott halgatta. Vége lévén az Orának Salzman, meg-tudakozta Gutschmuthst kik tudtak, kik nem? Gutschmuths mindenikre meg-mondta az ítéletét, és ez egész Seriositással ment végbe.- 11 órától 12-ig mulatják magokat a' Tanítványok, a' Tanítók fel-vigyázása alatt. engem Salzman edj olyan Szobába vezetett, a' melly tele van a' Tanítványi Képeivel. Ezeket mindmagok festették a' Tanítványok. Rendelést tett Salzman edj Tanítónak, hogy engemet az Institutumba hordozzon meg. Mig ez a' Tanító elő jött, a' Magyar-országi Commerciumról beszélgetett velem Salzman, nevezetesen Csudalkozott rajta, hogy a' Király a' productumokat ki nem engedti az Országból vinni.- Tudakozódott Prof Griesbach felől (a' ki eránt nagy tisztelettel viseltetik), és a' Jénai Philosophia mostani állapotjáról.- Elő jött ázonközbe a' Tanító, a' kit Salzman nekem Vezetőül rendelt. Ezt úgy aufführolta nekem Salzman mint a' maga Vejét. Ezt az Institutumot a' számára majd egészen a' Salzman familiája teszi. Van neki 4 fija 8 leánya; a' kik közül már némelyek férjhez mentek és ezeknek férjek is, itt tanítanak, a' maga fiaival edjűt.- Először is az Erdőbe mentünk járkalni hogy a' Vidéket annál jobban fel vehessük.- Nintsen szebb, mint mikor ebbe a' zöld fenyves erdőbe szaladoznak a' Veress janklis tanítványok. Az erdőből vissza térvén a' Lovagló Helyet néztük meg, a' hol akkor 4, 13 esztendős forma gyereket tanított lovagolni a' Lovagló mester.- Meg-néztük a' kertet, a' hol némely tanítványok ásttak; kapáltak; plántáltak. Innen mentünk a' Naturalien Kabinétba Szép kis Collectio van itt a' Természet mind a' három Országára. Az állatok ki vannak tömve, nevezetesen a' sok Madarak. Van edj taránd bőr is - Vannak borspiritusbba foetusok; Van edj szép Skeleton, és két Gyermeke kis Skeletonja. Szép Minera-Collectio is van. Vannak itt sok Machinák modelljei is, mellyeket magok készítettek a' tanítványok. Van nevezetesen edj szép vitorlás hajó, mellyet edj Dániai hajós fia csinált.- Meg néztük az Oratoriumot is. Itt Salzman maga szokta tartani az Isteni tiszteletet, estve reggel. Itt vannak fekete táblára fel-írva a' Tanítványok nevei, utannok pedig sarga szögek vannak verve a' mellyek a' tanítvány szorgalmatosságát jelentik. Tudniillik minden edjszeri maga jó viseletről bilétet kap a' Tanítvány a' Tanítótól; valahányszor pedig rosszul viseli magát ugyan annyiszor el veszi a' bilétet. Mikor a' Tanítvány 50 bilétet mutat, akkor edj sárga szöget ütnek a' neve után, és ezt mind addig folytatják mig a' sárga szög száma 50-re nem megyen. Ha 50-re ment; ekkor a' Fleissen Ordenbe vevődik a' Tanítvány, és már ekkor több praerogatioja van a' többiek felett; a' Tanítók is vele társalkodnak, és edj pohár bort is kap ebédkor.- Meg néztem a' háló szobájokat is. Ezt télen által sem fűtik soha sem. A' szoba tiszta. Matrátzon hálnak a' takarójok könnyű flannel.- Engem a' Director Salzman ebédre meg-marasztott. el-ütvén a' 12 órát háromszori Csengetés után az ebédelő Szálába bé gyűltek a' Tanítványok Tanítójokkal edjűt. Egész gyönyörűséggel néztem mitsoda szép rendel helyet fogtak a' Tanítványok... Négy hosszú Asztal mellett ültek a' Tanítványok, a' kik közt egyvelgesen voltak a' Tanítók. Én Salzmannal, és Gutschmuthsal ültem edj asztalnál. A' le ülés előtt edj Tanítvány fel szóval asztal-áldást mondott. ez el végződven ismét le-ültek és ebédeltek. Annál az asztalnál a' hol én ültem Salzmannal edjűt edj 13 esztendős forma Gyermeke osztogatta az ételt. Az ebéd igen egygyű volt riskása Levesből, tehen húsból, vajból és sajtból állott. A kenyér igen barna vlt.- Az ebéd alatt almát és Kalatsot auctiónált a' Tanítványok közt Salzman. Az Auctio el-kezdésével minden megkottzantotta az Asztalt a' kés nyelével. Tsak azok vehettek pedig ezen az Auctión valamit a' kik szorgalmatosságokkal pénzt érdemlettek. T.i. a' szülék mikor a' Gyermeke az Institutumba megyen 2 Louisdort adnak Curatióra, és ez a' Gyermeke Cassája. ez Salzmannal áll, és ebből adódik a' gyermeknek ha szorgalmatosságával megérdemli.- Az ebéd el végződven, edj Gyermeke edj rakás énekes-könyvet hozott be, mellyet Salzman maga készített az Institutum számára. ezt széllyel osztogatták. ebbe minden alkalmatosságra való melódiák vannak. Nevezetesen ekkor hidegidő volt és havazott; az előtt

való Napokba pedig szép idők jártak. Azért edj erre az alkalmatosságra való melodiát keresett ki Salzmann a' mellynek foglalatja a' volt, hogy ha a' szép idő mord időre változik is, jót kell reményleni. az Melodia így kezdődött: Hoffnung Hoffnung immer grün. Edj Tanitvány edj Fortepiánon Cotából verte ezt az Eneket, és az egész sereg éneklette utánna. Ezután még edj darabig az Asztal mellett ültünk, fel-kelvén ismét két Verset el-éneklettek, utóljára pedig edj imádsággal rekesztették be az ebédet.- Ebéd után botanizálni ki vitte Tanitványit edj Ifju Tanító Salzmann Károly. A' Tanitványoknál botanicus kés volt, mellyel a' plántát ki ásták. edjnehányra találtak és a' Tanitványok mind Német mind deák neveket edjszerre ki mondták még azt is mellyik Classisra tartozik.- Ez a' Botanicát tanító Professor tanitja néha Guthsmuthssal edjött a' Gymnasticát is. Hogy ő ezt a' mesterséget érti, edj példáját adta előttem. T.i. edj fán jó magossan volt edj téli gyöngy. Ő erre a' fára hirtelen fel mászott 's le törte a' gyöngyöt, le hozta tanitványimnak. ezek mindjárt meg-visgálták, 's megmondták hogy a' him nemre tartozik.- Meg nezegettem egy néhány szobákat, a' hol a' Tanitványokat esztergályozni faragni, gyalulni, mappát rajzolni festeni találtam. edj 8 esztendő forma gyermek America mappáját rajzolta - Jelen voltam az Anglus nyelv tanításann is dél utáni 3 óraker. ekkor 7 Tanitványt Censeált Csak ugyan Salzmann Károly. Ezek 11-12 esztendő Gyerekek voltak, és esudálkoztam mennyire vitték az Anglus nyelvet.- Pedig ezen kívül még a' Deák, Frantz, és Olasz Nyelvbe is jártasok. valamint minden szükséges Tudományokba; ugy hogy böldög Gyermek az a' ki itt kezdi a' tanulást.- Mindá physica mind a' Moralis Nevelésben párja nélkül való Institutum ez. Es innen van hogy ide Frantzia Országból Angliából Sveciából s.t.e. is el-hozzák a' Gyermeket Most, edj Americai Gyermek is van az Institutumba, a' ki ide Angliából küldődött.- Salzmann mindenik Vater Salzmannak nevezzi.- Délutáni 4 óraker kijelentettem Salzmannak ezen Institutumba tett tapasztalásomnál való örömet és erántam mutatott humanitását meg-köszöntem. Salzmann sajnallotta hogy tovább nem mulathattam nála. A' nevemet edj Könyvbe fel-íratta velen, és edj nyomatott Institutum planumával meg-ajándékozott.-

Még akkor a' nap estveli 8 óra tájon Góthába mentem, a' hol a' Kapunn 6.pfenninget kellett fizetnem a' ki nyitására. Szállottam a' Vorstadtban lévő Mohr Vendég fogadóba, a' hol a' Levesért, petsenyéért reggel kávéért és hálásért 18 jó garast és 6 pfenniget fizettem. Ebbe a' Vendég fogadóban volt ekkor szálvá Professor Heuke is, a' kinek tiszteletére szerettem volna lenni, ha ott létét épen kiindulásomkor nem tudtam volna meg.

1-a Aprilis. a' Herczeg residentiájában lévő Gyps Antiken Cabinetot, melly Prof. Döll fel vigyázása alatt van, meg-neztem. Prof Döll azáltalá készült szép Gyps Statuák és portraitok registrumával meg-ajándékozott. A' több Cabinetokon kívül, leg-nevezetesebb itt az a' Cabinet, mellyben a' Rómában volt de a' Frantzok által Parisba vitetett Antiquvek vannak. Ezeknek Formájokat mind Rómából procuralta a' Herczeg és ezek mind meisterstückök. Nevezetes köztök az Athleta a' mint meg-veti a' lábát; Laocón, a' kire két karmnyi vastagságú kigyó tekergődött, a' mellyek Laocón sziszegve csipik. Igen elevenen van elő adva a' Laocón fájdalma; Venus Medicee. tsak hogy meg nem szóllal. Fenn áll és edjik lábat a' másakra teszi öly formán hogy a' pudendája el-takaródik.- A' Feje edj Revéssé bal fele hajlik, és a' középső ujját, domboru csecsire tartja.- Apolló Belvédér Ez melly-Kép; nagy formája van, a' tekintete kedves.- A' Bachus dereka épen ugy mint Romába találtatott. Ez igen nagy Móles. Morpheus el dölve, szunnyad; a' mák körülte el hintve; Edj tsupa musculusból, és nervusokból álló ember. Vannak itt sok emberi tagok külön külön, a' mellyekről a' faragni kezdők tanulnak.- Sok mostani tudósok képei is vannak itt mint: a' Lalandé, Bódéé, Wielandé s.t.e. Nevezetes még Góthában a' Münz Cabinet a' mellyben felette sok régi és ujj Pénzeket lehet látni.- Gothához fél óranyi távolságra esik a' Seeberg nevű hegyenn épült derék CsillagVisgáló Torony mellynek Zach a' Directora. Nem igen van egész Német Ország-

ban ennél jobban organizált Csillag-visgaló hely.-Gothából Siebleben és Tittleben falukon keresztül menvén, Kammstädtbe ebédelttem vaját sajtot sert 3 garas 8 pfenningért. Ezután Schmier falut értem. Innen Erfurtba delutanni 3-ad fél óraker értem.- Egyenesen az Augustinusok Templomát kerestem fel, hogy ott a' Luther Celluláját meg-lássam. Itt van az Evangelicusok Arvák háza is; és az a' személy, a' ki az Arvákra fel-vigyáz szokta itt az idegeneket vezetni.- A' mint a' Luther Cellulájához edj graditson fel mentünk edj Podium forma hely tele volt meg-hólt Királyok Herczegek. Pápák, Rittersék, Doktorok s.t.e. képeivel. Ezt a' helyet Todtentanznak nevezék; mert mindenik kép mellé a' halál van festve bizonyos positurába. A' képek a' falra két felőlről vannak fel-függesztve, középbe pedig némelly nevezetes állatok tagai, és csontjai vannak fel-függesztve. Ezek közt a' Képek közt edj Posonyi Farkas nevű Doktor is van le festve bajússzosan. T.i. ez előtt 40-50 esztendővel a' Doktorok háton hordatták a' szereket edj helyből más helybe. Ez a' Magyar fi is Erfurtba arulta az orvos szereit, a hol meg is hólt.- Innen edj ajtó nyilt a' Luther Cellulájára, a' hol t.i. Augustinus Barát korában lakott. Ez a' Cellula szélességére és hosszúságára nézve nem több hat lépésnél. Az ajtó felől való végébe a' Cellulának maga Luther van le festve természeti nagyságba; a' szoba falára pedig a' Luther élete van le-irva. Ebben a' Cellulában láttam azt a' Német ujj Testamentomot mellyet maga Luther használt, és a' melly Wittembergában 1530-ba nyomtatódott. fehér pergamenbe var kötve kis 8-ba. Ezen kívül van edj foliant egész Biblia Németül. A' táblájja sok féle Cseh gyemántal van ki-boglározva. Minden Bibliái historia gyönyörű szép képekkel van benne le rajzolva. Ez a' Biblia nyomtatott Lüneburgban MDCLXII-ba illuminálni kezdte Andre Stoffel 1684-be, és el végezte 1685-be.- Van még edj O Testamentom Foliantban, mellyet Luther Melanchton, Gaspar Greizer, Justus Jonas, és Philippus Agathon edjütt dolgoztak. Ezeknek mindtulajdon kezek irását lehet látni ebben a' Bibliában. Nevezetesen Luthernek a' könyv titulusa előtt levő levelen ezt az irását láthatni: Absorpta est mors in Victoriam. Azután sidóul: *ΠΥΧΗ ΤΗ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΧΡΕΙΑ* -.- Ismét: Praecipitavit mortuos in Aeternum. Ezután edj Német irás következik melly így kezdődik: Weil Adam - - - - - utoljára subscriptio: Mart Luther 1543.- Itt mutatják még ma is a' Kalamarisát mellynek edj kis pléhes. láda formája van. Ebből a' Kalamarisból irtam be a' nevemet abba a' Könyvbe, mellybe az itt tapasztalók fel szokták neveket jegyezni.- A' sok nevek közt edj oldalon ott volt a' Prussus Király és Királyné tulajdon kezek irása is a' Henrik Prinzével illyen formán:

Friedrich Wilhelm den 31 May 1803

Luise den 31 May 1803

Heinrich Prinz v. Preussen.- A' Királynénak gyö-

nyörű szép irása van, és arra az oldalra senki se irta többé a' nevét.- Több Barátok Celluláji is vannak itt. Itt láttam az Augustinusok Templomát is, és azt a' Cathedrát mellyben Luther predikállott. Ebben az épületben van az Evangelicusok Arvák Háza is. Ezekre jól viselnek gondot. A' Férjfi és Leány Gyerekek száma 70-80. Mind frisek. Ekkor hogy a' házokba mentem pamutot fontak kerekas rokkán. Külömben, olvasni, írni, vallásra s.t.e. tanitják őket. A' Haló szobájok tiszta, az edények is mellyből esznek csinos. Erfurtból még akkor a' Nap Lindenholz és Münichholz falukon keresztül utazván ejtszakára Nórába mentem. Edj nyomorult csintalan Vendég fogadóba szállottam, melly kotsisokkal utazó mesterlegényekkel s.t.e. tele volt. Előre képzeltem hogy azon az ejtszakán semmit se fogok aludni. Ugy is volt, mert azon kívül hogy a' pusztasza szalmára kellett feküdni, és azok az alkalmatlan gyülelész emberek egész éjjélig lármáztak a' ser mellett, vigyáznom is kellett, ne hogy valamellyik meg-lopjon.- ehez még az is járult hogy itt a' lusta ételtől Csömört kaptam, még is reggel 12 jó garast vett a' gaz Vendég fogadós tőlem.

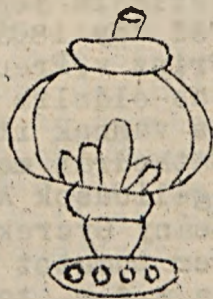
2-a Apr. 9 óraker reggel Weimárba értem.- Itt a' Kép Faragó Klauer műhelyét néztem meg, mivel Gyps portraiot is akartam tőle venni, de nem találtam nála tettzésekre valót.- Itt is szép Gyps statuák vannak de koránt se olly derekasok mint Gothában P.Döllnél.- Meg néztem Weimárban a' hires Bertuch Industrie Comptoirját. Sok Mathe-

sisre és Geografiára való eszközök s Könyvek vannak itt. Két Catalogust ajándékozott Bertuch.- Délben Ketttschauban ebédeltem 6 jó garas és 4 pfenningért. Az ebéd jó volt.- Dél utáni 3 órakor megérkeztem Jénába.- Ez az ut nekem 7 Rf 40 xrba került.-

Az én b.e.Édes Atyám halálával otthon történt környülállások, nevezetesen az Edes Anyám magános Allapotjának meg-gondolása, arra határoztak engemet, hogy Hazamba, Jénából vissza térjek.- Kiis indultam onnan,- a' Tudományok Valóságos Műhelyéből

1-a May 806 edj Lutheranus Atyafi Baratommal Lamos Jánossal, dél utáni 2 órakor.- Jénában voltak ekkor Wittembergéből edjnehány Magyar Lutheranus Atyafiak látogatasképen, a' kik között T. Vécsei Ur kiis kísért bennünket edj darabon. T. Schüttz és Clemens Urakkal. Ezek vissza térvén,, még velünk tovább is eljöttek: Petrovits, és Pothraszky Urak, és az első Faluban, Winczenleben Serezés és Schnappszozás közben az Akadémiai Abschiedslieder el mondván barságos butsu vétellel váltunk meg edjmástól.- Jeswitz, Mána, Rothenstein, Schöpsz, Kála. Ez az utolsó furcsa kis Város.- Grossetersdori. Neuhausen, Orlamünde, edj Parton. erről azt mondják, hogy leg-régibb hely Thuringiában. Itt van a' Sala vizén túl balra a' Voigtland. - Zeutsch, Uhlstädt. itt haltunk. ez a' hely 3 Mföld Jénához.- Kirchenhasel,- Rudolstadt csinos Város. ebben van a' Fürst Schwarzenburg von Rudolstadt ditsösséges fel emelkedett hegyen épült Residentiája.- Volkstädt, Schwarze. Innen láttzott jobbra 1 órányi távolságra, a' Blanckenburgi Vár, melly a' Sveciai utközet alkalmatosságával ruiniroztatott. Itt láttzik jobbra a' Sala partján el nyulva a' Kösziklás Harz.- Saalfeld- Város. itt ebédeltünk ketten 16 jó garasért beym Goldenen Anker. A' Vendégfogadónak két igen szép és becsülletes Leánya szolgált az asztalnál.-Garnsdorf. é' felett van edj hegy - Breitberg - a' hol a' Prussusok az Austriacusokat vissza verték. Itt léptünk már bele a' hosszan tartó, és félelmes Thuringiai erdőben. itt sok Gálitzkövet készítő helyek vannak. Arnsgereth Be jó izün esett itt hosszas szomjúságom után edj forrásból innya!!.-Hoheneich ez a' falu edj partos helyen esik a' mint az Ember az Erdőnek edj részéből ki verdődik, és a' rendes úttól vagy 1 órányi ki téréssel esik, de azért el nem kerültük, mivel ott az előtt való esztendőben esett edj Jénából Magyar Országra vissza tért Lutheranus Akademiának véletlen halála. Be mentünk a' Temető Kertben, és ott temető helyét meg-látván, el-olvastuk az úti társai által irott Epitaphiumot, melly é' volt:

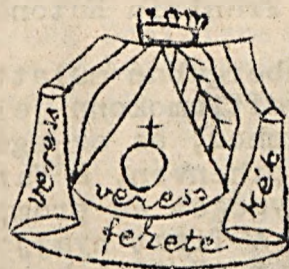
"Andreas Lauer Hungarus, ex Universitate Jenensi patrios ad La-res dum reverti voluit, immortales petiit in Hoheneicha 27-o aetatis Anno 1805 d.16-a Aprilis.- Marci 13 x 33-37.- A' Koporsó faja tulsó reszen edj Urna van illyen Aláírással.

"Auferstehn ja Auferstehn wirst du mein Staub nach kurzer Ruh,
"Unsterblichs Leben wird der dich schuf dir geben Gelobt sey Gott!
Reichsnandorf ennél czudarabb falut Német Országban nem láttam.- Graefenthal- rettenetes mély Völgybe esik. Idevaló Furmányos küldötte el Jénából a' Hirsch Vendég fogadótól a' Kofferemet Regensburgig 9 könnyű Forintért. Graefenthalba haltunk, a' Postánál a' hol szerencsére edj üress Landkotsira akadtunk Coburgig, a' melly bennünket oda edj Laubträllérért vitt. Ez az alkalmatosság igen kedves volt nekünk, mert azonkívül hogy el-is völtünk fáradva, félelmes lett volna csak kettönknek menni a' Thuringiai Erdőn keresztül. pedig még az Erdő dereka leg-inkább itt van.- Téclau, edj Völgyben. Mig ide értünk rettenetes hegyekre kellett mászni. itt porcellán fabrika is volt.- Neueswirthshaus. ennek a' Vendég fogadónak teteje, és oldala csupa pála kő volt. A' több Magyarok Nevei közt itt találtuk a' Szeberinyi,

és Bajnótzai Neveiket. Miis fel irtuk a' magunkét a' pála köre.- Ju-
denbach igen hosszú széllyel szórt falu, itt ebédeltünk edj Császá-
ri Katona tisztel. Ez a' falu az Erdőben van.- Képersdorf. Neustadt
Mező Város forma Marktfleck. Már innen szépen ki láttzott a' Coburgi
Vár-Coburg Hertzeg residentiája van itt , és ez is Concurral a' Jé-
nai. Universitas fenn tartására. Coburg szép Város. Itt, igen cse-
kélly Vacsoráért és rossz hálásért 2 f.30 xrt vettek rajtunk. Már
itt könnyü Forintra számlálnak. t. i. edj forintban 60 xr van náluk
de edj formalis húszas nem 20 hm 24 xrt tészen.- Ketschendorf. Itt
Prussus Werbung volt. Kreulitz. Ezen tul van edj 75 esztendős Her-
czegné Jubileumára emelve edj Pyramis. erre felirtak a' Nevünket. Ro-
sach. Mint hogy itt már a' Franczia hab. ru idején sok Franczok meg-
fordultak: tehát edj Oszlopot állítottak itt ilyen reá irással:
Cerele de la haute Saxe.- Gleussen-Lahm. Már ez Frankoniában van.
Jó földje van. Es Német Országban magyarosabb ebédet sehol se ettem
mint itt. A' Tehénhus kövér volt és tsak edjszer volt meg-fözve. Lahm
a' Lichtenstein birtoka.- Rattelsdorf Bambergi Jóság. Küssenbach.
Itt láttam leg-először a' Moenust és keresztül is mentem rajta edj
hidas forma hajón. Itt a' Moenus olyan forma szélessegü mint a' tizsa.

Bamberg ide 4-a May. Vasárnap estve érkezünk meg, el faradva
mert akkor a' Nap Coburgtól fogva 6 Mertföldet gyalogoltunk.-Bamberg
igen nagy és Csinos Város. igen sokat vet Jéna felől Posonyhoz a'
külső formája. Ez a' Város ez előtt Püspöki Birtok volt. Már most a'
Bavarusé, A' Várost a' Moenus fojja keresztül, mellyre derék hid van
építve. A' Cathedrale 4 tornyu Templom fel emelkedett gyönyörű he-
lyen van építve. En itt nem igen sokat tapasztalhattam, mert estve
felé olyan igen rosszul lettem, hogy egész ejtzaka semmit se alud-
tam, és csak másnap délfele kezdettem vala mennyire jobban lenni.
ezt a' változasmat pedig okozta a' Lahmi ditséretes ebéd nevezetesen
a' kövér tehénhus- a' Bambergi édes ser a' mi igen hires, de a' mihez
én nem voltam szokta és a' sebes ut, a' hat mértföld. Vóltunk szálvá
a' Fehér Bárány Vendég fogadóban, a' hol Uri módon tractaltattunk. En
ejtzakára edj kis butella bort vettem 9 garasért. De ez semmit se
használt. Az asztalnál más nap,- 5-a May edjütt ebédeltem az Erlan-
gai Professor Seiler Fiával, a' ki Bambergben lakik, és Legations-
rath. Ennek edj Gróf Barátja is ott ebédelt még, a' ki velem igen
nyájjasan és szabadon beszélt.- A' Bavariai Királyhaszontalan ditsős-
sége kapkodó bigot embernek festette, és azt mondta hogy Bonaparte
neki ezt a' Gyengéjét tanulta ki, 's azért bédogul általa. A' Lega-
tionsrath Seiler meg tudván hogy én Erlangában hospitálni akarok, edj re
commendatiót küldött általam az Attyának, hogy ez által szabad be-
menésem lehessen nála.- Esmerte Prof. Beregszazit.- Itt, hálásért,
Vacsoráért ebédért fizettünk 5 f 14 xrt.- Már ekkor Bambergben a'
Bavariai Királyi Czimer volt ki 've. A' formája illyen:

Dél utanni 3 óra tájban ki-indultunk Bambergből. én nehezen mehettem.
mert a' betegség nagyonn el-gyalázott.- Strudeldorf, Hirschheim, Alten-
dorf, Neuszig itt igenel estveledtünk már, de itt meg nem akartunk hál-
ni mert alkalmas helyet nem láttunk benne. Ezentul edj Franczia
Chanilles Katona edj hatalmas bon soir Monsieur-t mondott - Forcheim.
Jó nagy Hely.- itt háltunk.- én edj butella bort kértem magamnak
'semlyével edjütt vacsorára. Adott is a' Vendég fogadós meg-lehetős
Frankonai bort 8 garasért. Más Nap

6-a May - Bayersdorf, a' Prussusé. Ezen tul fekszik kellemetes
vidéken a' szép

Erlanga. Ide reggeli 10 órakor értünk, és szállottunk a' Schwau
Vendég fogadóba. Erlanga csak középszerű nagyságu de igen regularis;
tisztá, és csinos Város. Az uttzai olyan edjenesek mintha mind 'si-
nórra vólnának véve.- A' Bambergi Legationsrath recommendatiójával még

délig Theologia Professort Seilert kerestem meg. Már igen idős Ember, száraz, magoss, szép beszédű.- Professor Griesbachról kérdezködődvén, a' többek közt azt tudakozta, hogy, ért ő a' Hermeneutikájában a' Csudakról? En ugyan a' Hermeneuticáját, - mint specialis tudományt - nem hallottam, hanem az Exegesiséből ezt az értelmet mondtam: "A' Csudakat szükségtelen természeti módon akarni ki magyarázni mert a' nem lehet.- Haggyuk meg a' régieket a' Csudák mellett, és engedjük meg nekik, hogy ha a' Csuda volt a' mit ők annak hisznek, azt emberi erő véghez nem vihette." Erre azt mondta Prof Seiler: erről én is így értek, és ez leg bátorságosabb és leg helybe hagyható értelem is. Prof. Beregszásziról is tudakozódott, és azt mondta felőle, hogy nekik, ott létében tellyes gyönyörűségekre volt, az a' szorgalmatos tanult ember.- Ebéd után el mentem a' nagy Philologus Harles tanítására. Ez öreg ugyan de igen vig és jókedvű Tanító. A' Tanítványi csak úgy vannak vele a' Tanításon is mint Baráttjokkal. Ekkor Homerusra commentált a' mit a' Tanítványi excellenter magyaráztak. Harles régi és ujj Irókat Conferált, azokat razogatta. Nevezetesen mindenütt meg-mutogatta a' hol Csak Virgilius Horacust követte. A' Tanítványok scrupulusokat a' mellyet otthon formáltak magoknak edjszeribe solválta.- A' Harles tanításáról el mentem a' Meusel tanítására. Meusel, egész Német Országban leg-hiresebb Statista. Kövér, nagy testű meg állapotott idejű ember. Erthetőleg tanít, igen szép raisonementjei vannak. Ekkor Közönséges Historiát tanított, nevezetesen a' Móses Pentateuchusáról beszéllett, a' mellyről meg mutatta, hogy az, nem a' Mósesé. Meg mondta hogy azt, mivel a' Historiái proba Követ tellyességgel ki-nem állja Mythusnál egyebnek nem lehet tartani.- Azt gondoltam hogy ama hiress Fichtét is meg-láthatom itt mert ekkora ide várták, de Berlinből Göttingába küldődött minthogy akkor tajba ment Göttinga Prussus kéz alá.- Megnéztem a' nagy és meg-rakott Universitas B-Thecaját.- Itt a' Burschok Katonai reglement alatt vannak; koránt sints olly szabadságok mint a' Jénaiaknak.- Seiler azt mondta hogy ha csak lehet ki dolgozza több Collegaival edjütt hogy Erlangába Magyaroknak is szabad lehesen menni.-- Erlangan tul értük : Tenenlót, Puch, Don- és a' nagy roppant régi Várost

Norimbergát, estveli 8 órakor d. 6-a May. Ennek a' Városnak gyönyörű fekvése van. edj része fel-emelkedett helyen fekszik. erőss keritéssel van körül véve, még pedig úgy hogy annak tetején az egész Várost körül lehet járni.- Ekkor Norimbergában feküdt a' Bernadotte Francia serege, melly 4000 emberekből állott, a' 95-ik regement, melly számmal volt mindeniknek a' gombjára fel-jegyvezve. A' Kapunál Francia Katonák strázsáltak, és a' szállásunkra - Zum Seewald - edj el is kísért ott nevünket, characterünket - írásba kellett tenni. A' Kapun is Kapu pénzt kellett fizetni, minthogy már oda estve fele értünk.- A' Vendég fogadóknban Frantzia Katonák voltak szálvá; velek edjütt vigann vacsoráltunk.

7-a May egész Nap Norimbergában mulattunk, hogy a' Várost experiáljuk és a' Frantziak Exercitiumokonn jelenn lehessünk. Reggeli 4 órakor kezdtek az Exercitiumhoz, és ez egész 10 óráig tartott, ollykor ollykor közbe meg-is pihenvén. A' Város alatt volt az Exercitium. Nem lehet nagyobb serénységet és promptitudot gondolni, mint a' millyennel ezek exerciroztak. A' Tiszt nyájjasan bánt a' Katonákkal, tüzessen commandirozta. edjszer történt hogy valamelly tempót nem jól parancsolt tévedésből. ezt észre vették a' Katonák és a' tisztel edjütt jó izüt nevettek rajta. Mikor az exercitiumközt pausáltak, egymás közt kézzel duelliroztak ugráltak s.t.e. A' Puskajokat edj két szem pillantás alatt Conus formába tudták rakni, még is mikor az exercitiumra dobot ütöttek, kiki edjszerre ki választotta a' magáét és rendbe állott.- A' Francia Katona az Exercitiumon szabad tettzése szerént akarmitsoda ruhaba meg-jelenhetik. Leg-többen patent Anginet nadrágba, strimflibe és Czipökbe voltak. A' Kalapjuk 3 szegeletű volt. Sokonn az Ulmai és az Austerliczi Csatákban az Austriacus és Muszkáktól el vett Köpönyegbe voltak öltözve. A' Norimbergaiaknak a' Francia Katonákat mind ingyen kellett ekkor tartani: reggel Kávéval, palinkával délbe ebéddel estve vatsorával ezenkívül dohánnyal s.t.e. Délfelé 11 órakor a' piattzra rukkoltak és a' Tisztek revüet tartottak. Gyönyörű Musikájok voltak.- A' Norimbergaiak ditsekedtek az itt volt

Franczokk becsülletes magok viseletekkel. - - Norimberga edj a leg jobb Mesteremberekkel bővölködő Német Országi Városok között. Excellens met-
tzők és festők, lakják. Itt vettem meg Gypsből a Wieland Képit, Fest-
ve pedig a Salzmánét. - A Pegnitz Vize folya keresztül. Az ezen levő
edjik hid mellett van talánn az egész Német Országban leg-hiresebb és
leg-több ritka dragaságokkal meg-töltött Bestelmeyer boltja, mellyben
akkor sok Frantzia Tisztek 's Damák vásárlottak. - Az Elés Norimberga-
ban nem volt drága.

8-a May. ki-indulván Norimbergából e következő helyekenn mentünk
keresztül: Feucht. itt ebédeltünk a hol két Franczia Lovas Katonákkal
völtünk. edjik meg-lehetősen beszélt deákul, és ha valami hadi dolgot
beszélt mindjárt a nála lévő Mappát vette elől. A másik Csak francziá-
ul beszélt: ez ott volt az Austerlitz Csatánn és Pestenn is volt fog-
va. - Farieten. itt a rétekenn csatornákat vontak és úgy öntöztették
belőlök a rétet. - Postbauer. ide estvére értünk a hol edj Liptó Varme-
gyei, Lipsiából jövő Kereskedőre akadtunk. Itt beszélt a Vendég foga-
dós a ki edjszersmind Posta is volt hogy az előtt való ősszel ő nála
hált Ferdinand mikor Ulmatól meg-szaladt; - hogy a Katonáinak, némel-
lyiknek csizmája, némellyiknek Kalapja nem volt, és hogy a fagyos sár-
ba mitsoda nyomorúsággal marsiroztak; - hogy a Tisztek mind a jobb var-
télyt foglalták el. ő beszélt hogy Ferdinand után a Franczok is meg-
érkeztek ide de ezeknek a tisztei nem olyan válogatósok voltak a var-
télyba. Ferdinand Kalauzt is kért Eger felé; (Cseh-Országba) a Franczi-
ák magoktól mentek minden Kalauz nélkül.

9-a May. Pölin, - Neumarkt szép kis Város a Bavarus birja. A Kapu-
nál Passust kívántak. A Drágonyosok epen akkor jöttek elő az Exerčiti-
umból. Derék Katonák voltak. Teining Ez is a Bavarusé. - Batzhausen.
Itt tapasztaltam azt a mit Risbeck a maga Briefe eines reisenden
Franzosen über Deutschland nevű Munkájában mond a Bavarus Papokról,
hogy ezek kivált a falusiak rendszeren meg-keresik a Kortsmát. Itt is
találtunk a Vendég Fogadóban edj Serező papot, a ki a Gazdasszonynak
presentált edj Festéssel. T. i. a Gazdasszonynak volt két fürje. A pap
ezeket le festette és a festés igen szép volt, 's ezt írta alá: Um 4
Uhr benehmen mir Meine Wachtel meine Ruh. - Desswang. - Windhof. Itt in-
famis rossz hálásunk volt. A Kortsmáros paraszt gaz-ember volt. Az el-
ső asztalhoz ültünk helyet foglalni 's azt mondja: már az a furmányo-
soké. Etelt kértünk tőle és valamit juttatott a furmányosokéból. ejtza-
ka is ezekkel kellett egymás sorjába szalmán hálni. Még is ez a rossz
ember ugy meg-vette a hálás árát mintha leg-jobb Accomodatiója lett
vólna..

10-a May. Hebau Szemetes Város. - Schama Teiling. - Regensburg. Itt
végeztük el a mi gyaloglásunkat Jenától minek utánna vagy 38 Méröldet
el mentünk. - Regensburgnak igen kies fekvése van a síkságon a Duna
mentibe távol tőle hegyek láttzanak. A Város régi lévén szennyes. -
Eggy cróss kő hidon, kell a Városba menni. - Mi ide 12 óra után értünk
be, és szállottunk a Kapuhoz közel lévő Posthorn nevű Csinos Vendég fo-
gadóban. Ebédelvén a Hajósokhoz mentünk a Duna partra Hajót keresni. Ta-
láltunk is Bécsig, a mellynek Schiffmeisterere volt edj Laurer nevű be-
csületes ember. Magamtól és a Kofferemtől 1 aranyat fizettem. - Innen
mentünk a Kofferem által vevésére, a melly ide Jénából küldődött 8 f
15 xr. in 24 pf. - Regensburgból a Hajók rendszeren Vasárnap délután in-
dulnak Bécsbe; miis akkor indultunk volna de a pakolással nem lehe-
tett akkorra készen lenni. Azért is Hetfőn indultunk ki. - Vasárnap
egéssz nap ott mulatván, meg-néztem a Cathedrale nagy Templomot; a
St Emmeran Templomát. A mellybe gyönyörű Freskó festés van. A többek
közt edj Barát van a Bölthajtás tetejére festve. Akarmitsoda félre va-
ló szögeletbe huzza az ember magát még is rá néz. - Ugyan itt van a
Golgota hegye nagy Kősziklából ki rakva. Csudálatos az midőn a Krisz-
tus Kezében van a pohár 's azt kéri Atyám muljon el... - Itt van a
sok Udvari Követek pompás residentziájok, a sok és párja nélkül való
szökö Kúta. Másfél napi mulatásunkért 's ételünkért fizettünk ketten
két formális Aranyat.

12-a May. reggeli 8 óra tájban három igen terhes hajóval indul-
tunk ki. A Hajósok a kiinduláskor mind imádkoztak. - Donaustrauff bal-
ra, csinos Város. A parton Vára is van. - Straubinga ide dél utáni 2
óra tájba értünk. ez is Szép Csinos Város. - Pogen edj Vára is van. -
Pfelling. itt háltunk. A hajón senkinek se volt szabad maradni. Innen
Más Nap 3 órakor indultunk ki.

13-a May- Tegendorf. e' mellett edj igen hosszú könnyü szerrel épült fa hid van építve. ettől 1/2 órányira foly a' Dunába Munchen felől az Iser vize jobb kéz felől.- Niederalteich - Wintzerl. Ennek a' Várát a' Svecziai haboruban ruinirozták. E mellett ekkor sok Francz Katonák exerciroztak.- Ikelsberg. Itt sok Kőszalak vannak a' Dunába - Wilshofen csinos kis Város.- Passau.